

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут інноватики, природокористування та
інфраструктури
Кафедра бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу

ШОК Катерина Петрівна

**Організація обліку, контролю та аналізу
розрахунків з бюджетом / Organization of
accounting, control and analysis of settlements with
the budget**

спеціальність: 071 - Облік і оподаткування
освітньо-професійна програма - Бізнес-аналітика та управління інноваційними
системами

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ОБАм-21
К. П. Шок

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, О. П. Завитій

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **Р. Ф. Бруханський**

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ	6
1.1. Теоретичні аспекти організації розрахунків з бюджетом на підприємстві.....	6
1.2. Теоретико-методичні аспекти контролю розрахунків з бюджетом	12
1.3. Нормативно-правове регулювання обліку, контролю і аналізу розрахунків з бюджетом.....	20
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ	28
2.1. Фінансово-економічна характеристика ПАП «Дзвін».....	28
2.2. Оцінка системи організації бухгалтерської служби і стан обліку розрахунків із бюджетом в ПАП «Дзвін».....	35
2.3. Організація систем контролю і аналізу розрахунків із бюджетом на досліджуваному підприємстві	45
Висновки до розділу 2	51
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ БЮДЖЕТОМ	53
3.1. Удосконалення процедур обліку розрахунків з бюджетом	53
3.2. Регламентація системи контролю розрахунків із бюджетом як фактор удосконалення облікової політики підприємства.....	60
3.3. Напрями оптимізації розрахунків із бюджетом на основі податкового аналізу.....	66
Висновки до розділу 3	72
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Актуальність проблеми. Функціонування держави в умовах ринкового середовища тісно пов'язане із її можливістю забезпечити потреби суспільства і економіки за рахунок можливості акумулювати значні фінансові ресурси і розпорядитися ними в найбільш оптимальний спосіб. Основою системи акумулювання і перерозподілу державних ресурсів виступає систем податків і платежів, яка функціонує в країні. Наповнення такої системи відбувається за рахунок господарюючих суб'єктів, які сплачують до бюджету податки і платежі, відповідно до чинного законодавства.

Система обліку, контролю і аналізу розрахунків підприємств із бюджетом є чітко регламентована. Вона передбачає дотримання норм кодексів і законів, положень та інструкцій, а також внутрішніх документів і розпоряджень. Відповідно до цього, головною метою створення такої системи є досягнення злагодженої роботи бухгалтерсько-аналітичної служби в напрямку формування звітності, сплати податків і платежів. Зважаючи на складність українського нормативно-правового середовища у сфері бухгалтерського обліку і частій зміні правових умов функціонування суб'єктів господарювання, проблема обліку, контролю і аналізу розрахунків із бюджетом є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Питання бухгалтерського обліку, аналізу і контролю розрахунків із бюджетом є окремим напрямом в системі бухгалтерського обліку. Серед науковців, які найбільш повно і глибоко досліджують цю тематику виділимо таких науковців: І. Бабіч, М. Білуха, Ф.Бутинець, Н. Виговська І. Вишневська, Л. Гуцаленко, О. Дикун, В. Драчук, Г. Єфремова, О. Кушніренко, М. Корінько, О. Лубченко, Р. Телега, Ю. Скорнякова, К. Уллубієва, К. Шерепа, та ін. У наукових працях вище названих науковців розглядаються основні засади, принципи та методи формування системи обліку, аналізу та контролю в тому числі щодо розрахунків із бюджетом за податками і платежами. Однак, не зважаючи на достатньо ґрунтовні результати досліджень, мінливе середовище, вимагає постійного

перегляду методичних і практичних засад обліку розрахунків із бюджетом з метою дослідження його актуального стану і, відповідно, пропонування .

Метою кваліфікаційної роботи є розробка і обґрунтування теоретичних і практичних положень обліку, аналізу та контролю розрахунків із бюджетом.

Для досягнення визначеної мети, в роботі виділено наступні **завдання**:

- визначити сутність і значення організації обліку розрахунків із бюджетом;
- розглянути теоретико-методичні засади контролю розрахунків із бюджетом;
- дослідити нормативно-правове забезпечення регулювання організації обліку, контролю і аналізу за розрахунками із бюджетом;
- провести аналіз фінансово-економічного становища підприємства дослідження;
- проаналізувати систему організації бухгалтерської служби і стану обліку розрахунків із бюджетом на досліджуваному підприємстві;
- оцінити стан організації системи контролю і аналізу розрахунків із бюджетом на підприємстві;
- обґрунтувати напрями удосконалення процедур обліку розрахунків із бюджетом;
- обґрунтувати напрями покращення стану контролю і аналізу у сфері розрахунків із бюджетом..

Об'єктом дослідження виступає система організації обліку, контролю та аналізу розрахунків із бюджетом ПАП «Дзвін».

Предметом дослідження є організаційно-методичні підходи та положення до організації обліку, контролю та аналізу розрахунків із бюджетом на підприємстві.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження, в роботі використано системний підхід, що дозволив розглядати підприємство як єдину систему із підсистемами обліку, контролю, аналізу тощо, і процесний підхід, який визначив необхідність упорядкування процесів і процедур, пов'язаних і

обліком, аналізом і контролем розрахунків із бюджетом. Основу дослідження склали загальнонаукові і специфічні методи, зокрема методи синтезу і аналізу, порівняння і спостереження. Окрім цього в роботі використано групу методів економічного аналізу, що дозволили проаналізувати фактичний стан діяльності підприємства, а також ряд методів податкового аналізу, який дозволив запропонувати підходи до визначення ефективності і раціональності розрахунків із бюджетом.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення процедур обліку, аналізу і контролю розрахунків із бюджетом.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані у роботі підприємств різних секторів економіки для оптимізації процесів організації обліку. Контролю і аналізу розрахунків із бюджетом.

Апробація. Ключові положення дослідження було представлено на Національній науково-практичній конференції «Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи». м. Тернопіль, 7 листопада 2019 р., а також на V Національній науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Розвиток освіти, науки, бізнесу, суспільства та довкілля в умовах глобальних викликів», м. Тернопіль, 12 жовтня 2021 р.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ

1.1. Теоретичні аспекти організації розрахунків з бюджетом на підприємстві

В сучасному суспільстві, держава відіграє важливу роль в забезпеченні цивілізаційних благ суспільства. Вона виступає важливим інститутом перерозподілу ресурсів, захисту інтересів усіх груп громадян, гарантом дотримання прав і свобод. В основі функціонування держави і виконання нею функцій із забезпечення життєдіяльності суспільства стоїть фінансова система, яка охоплює процеси акумуляції фінансових ресурсів, ефективного управління ними і розподілу згідно потреб і і стратегічних цілей. В умовах децентралізації влади, значний обсяг згаданих процесів реалізується не тільки через державний бюджет, але й через місцеві органи влади. Кожен із цих функціонування системи фінансів на державному, регіональному і локальному рівнях, має важливе значення для функціонування системи. Проте, первинним із них, від якого залежать усі інші, є процес акумуляції фінансових ресурсів в місцевих і державному бюджетах через інструменти фіскальної політики.

Основою фіскальної політики держави є податки, збори та інші, визначені нормативними документами платежі. Від чіткості організації процесу збору податків і платежів, своєчасності їх сплати, контролю за рухом коштів тощо залежить фінансове благополуччя суспільства, його розвиток і злагода. Тому, правильна організація обліку розрахунків із бюджетом виступає однією із найважливіших складових системи облікової політики, актуальність якої не знижується з роками.

В процесі організації розрахунків із бюджетом важливе значення має категорія зобов'язання. Воно виникає за умови настання відповідних подій і передбачає виконання регламентованих дій та операцій. Зобов'язання за розрахунками із бюджетом поєднує у собі дві важливі теоретичні категорії, які включають з однієї сторони наявність зобов'язань, а з іншої визначають

суб'єкта, перед ким вони виникають. Методика визначення і трактування зобов'язань в бухгалтерському обліку бере свій початок у П(С)БО 11 «Зобов'язання». Норми цього положення використовуються «при організації облікової політики усіма суб'єктами господарювання не залежно від форми власності. Зобов'язання, які виникають в процесі господарської діяльності носить я правовий та економічний характер. З точки зору права – вони є результатом господарських відносин, які підлягають регулюванню. При цьому одна сторона відносин має право вимагати від іншої виконання певної узгодженої попередньо дії: продажу товару, передачі активів, виконання робіт чи надання певного кола послуг. Інша сторона при цьому зобов'язана виконати ці дії за попередньо узгоджену винагороду» [52]. Винагорода, в залежності від різних особливостей може мати форму грошової оплати, надання привілеїв чи виконання зустрічних послуг.

З економічної точки зору згідно П(С)БО 2 «Баланс» зобов'язання є формою (проявом) заборгованості суб'єкта господарювання, яка виникає на визначену дату внаслідок подій, що сталися раніше і передбачають погашення у майбутньому періоді. Виконання зобов'язання з економічної точки зору обумовлює зменшення обсягу ресурсів чи активів підприємства, тобто погіршує його фінансово-майновий стан. Проте, саме наявність таких зобов'язань служить основою розвитку ринкової економіки, оскільки кожне виконання робіт, чи надання послуг сприяє створенню матеріальних чи нематеріальних благ, надання послуг і т.д.

Пропоноване розуміння зобов'язань має важливе значення для економічних і господарських процесів. Виділені характеристики зобов'язань становлять їх суть і визначають їх як окрему категорію. Відповідно до цього, вони пов'язують між собою категорії заборгованості і зобов'язання. При цьому, в залежності від облікового трактування і оперування із зобов'язаннями, заборгованість може набувати різних проявів. Так, зафіксована заборгованість і фінансових чи податкових звітах набуває форми зобов'язання. Тоді, як оперативна заборгованість в процесі виконання робіт чи проведення розрахунків таким зобов'язанням не вважається. Основою для регламентування

операцій із зобов'язаннями перед бюджетом є нормативно-правові положення взаємодії фіскальних служб із представниками бізнесу і визначені для цього процедури і процеси.

Таким чином, юридична сила зобов'язань, зафіксована у правових документах – угодах, контрактах, статутах, нормативних актах, формує основу для визначення зобов'язань підприємства, в тому числі перед бюджетом. Однак, в залежності від господарської оперативної ситуації не завжди відображає їх в системі обліку як такі. Основою для відображення зобов'язань у бухгалтерському обліку служать фактори фіксації зобов'язань, наявності визначеної кінцевої дати періоду на дату настання якого фіксується факт наявності зобов'язань, наявності юридично оформлених підстав для виникнення зобов'язань і визнання їх сторонами. Загалом, відображення зобов'язання у бухгалтерських регістрах відбувається за умови можливості достовірно визначити їх розмір, наявності ймовірності погіршення економічного становища внаслідок погашення зобов'язання суб'єктом господарювання.

Головними елементами обліку при здійснення розрахунків із бюджетом є податки. Податки є безумовними обов'язковими платежами, що здійснюються на користь відповідного бюджету коштом так званих платників податку. Вони є однією із форм фінансових відносин між суспільством і державним апаратом, який обслуговує потреби суспільства відповідно до положень суспільного договору чи інших угод і положень, включаючи стратегію, цінності, угоди тощо. Ключові положення щодо регулювання таких взаємовідносин є чітко регламентованим в межах Податкового кодексу України [1].

Кодекс визначає принципи та засади створення системи оподаткування, перелік податків і платежів, їх особливості, врегульовує характер взаємовідносин між державою і платниками податків. Відповідно до Податкового кодексу, податки як економічну категорію визначають наступні характеристики:

- примус;
- законодавче врегулювання;

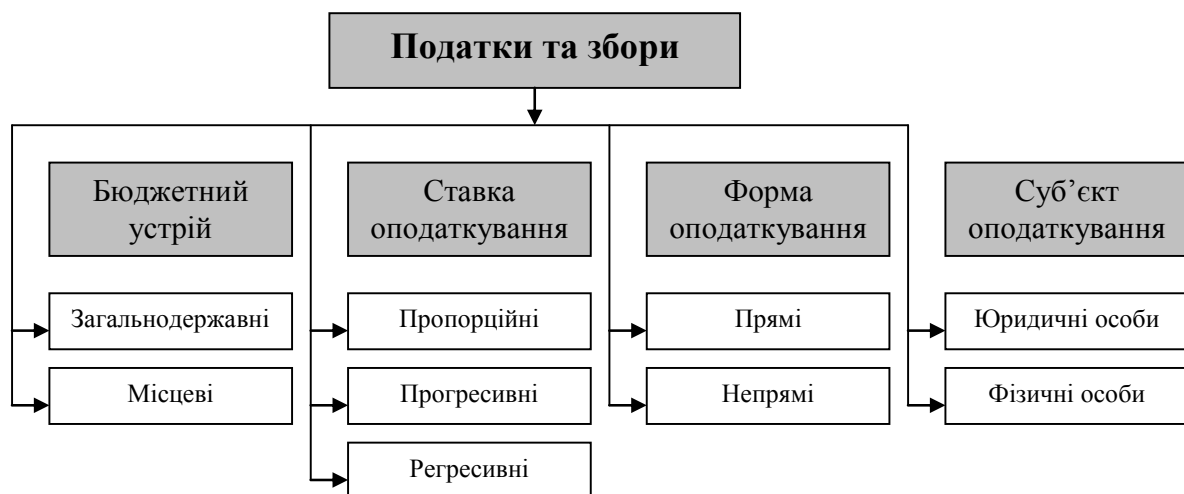

- загальний підхід до платників;
- безальтернативність.

Однією стороною таких відносин виступає держава, а іншою - платники податків – юридичні і фізичні особи. «Фактично, кожен господарюючий суб'єкт, як юридична, так і фізична особа, несуть зобов'язання перед державою, що реалізовується у формі сплати податків. Організація обліку і аналізу розрахунків із бюджетом повинна забезпечувати контроль за коректністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків та зборів до бюджету задля уникнення штрафних санкцій і стягнень» [29].

Податки піддаються досить складній класифікації, яка включає їх групування за такими ознаками, як відношення до бюджетного устрою, ставки і форми оподаткування, а також в залежності від суб'єктів оподаткування (рис. 1.1).

Як бачимо, в залежності від відношення до бюджетного устрою, податки мають загальнодержавний або місцевий характер. При цьому, загальнодержавні сплачуються на усій території країни до державного бюджету, тоді як місцеві сплачуються тільки на території визначеної територіально-адміністративної одиниці до місцевого бюджету. В залежності від рівня децентралізації влади і податкової системи, співвідношення між загальнодержавними і місцевими бюджетами може змінюватися на одну чи на другу користь.

Рис. 1.1. Загальна класифікація податків та зборів

Згідно ознаки ставки оподаткування, податки можуть стягуватися на різних умовах. Так, пропорційні податки стягуються у вигляді певної встановленої частки від бази оподаткування (наприклад 25 % ставки податку на прибуток від розміру прибутку підприємства). Прогресивні податки сплачуються на умовах збільшення розміру ставки податку за умови збільшення розміру бази оподаткування. Регресивні податки, навпаки, при збільшенні бази оподаткування вони зменшуються. Відповідно до цього, прогресивні податки мають стримуючу роль, тоді як регресивні – стимулюють ріст показника, що відображає розмір бази оподаткування.

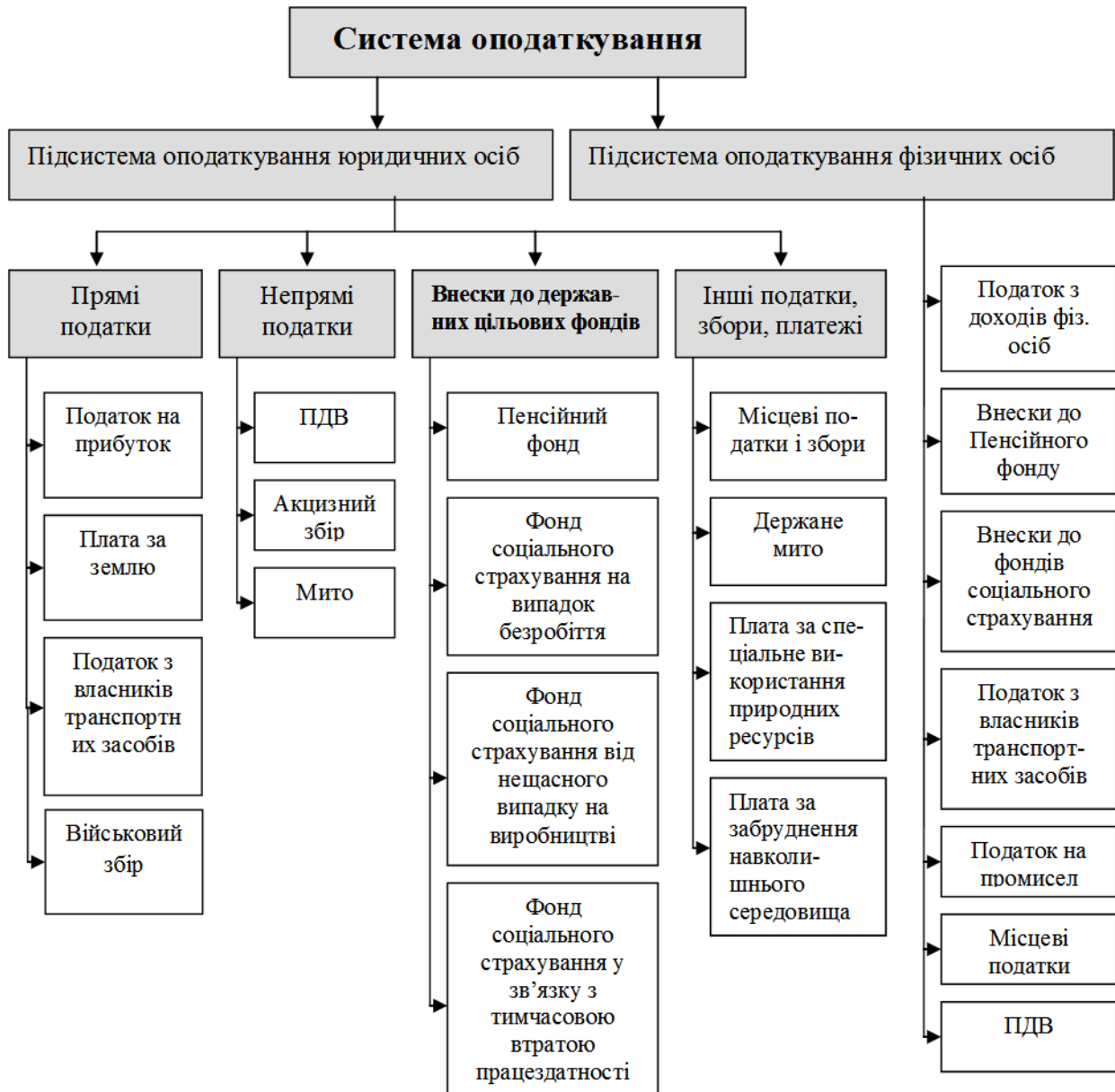
За своєю формою податки діляться на дві групи: прямі і непрямі. Прямі визначаються по відношенню до операцій, які здійснюють платники податків, а їх розмір перебуває у прямій залежності від масштабів об'єктів оподаткування. До прямих податків відносять прибутковий податок, який стягується у формі податку на прибуток або податку на доходи фізичних осіб.

Непрямі податки включаються до складу ціни товарів чи послуг, а їх розмір не перебуває у залежності з розміром об'єкта оподаткування, зокрема розміру доходів. Форми, у яких такі податки можуть стягуватися – це надбавки до ціни, податок на додану вартість, акцизний збір тощо. Такі платежі знімаються із покупця продукції чи послуги під час їх придбання.

Відносини між суспільством і державно фінансовою системою реалізуються через систему адміністрування податків з використанням інструментів звітності, проведення розрахунків і забезпечення контролю усіх названих операцій.

Важливою умовою забезпечення ефективності системи розрахунків із бюджетом є організація обліку у відповідності до цінностей і принципів робакової політики підприємства. Вони реалізуються у чіткій фіксації показників операційної діяльності в системі бухгалтерського обліку, правильне відображення фінансових і господарських процесів у системі управлінського, фінансового і податкового обліку, забезпечення організації системи звітності у відповідності до норм і положень, задля раціональної організації розрахунків і сплати податків.

Загальна систем оподаткування включає в себе уся сукупність відносин і розрахунків з бюджетом (рис. 1.2). Основна класифікація передбачає поділ на підсистеми оподаткування юридичних і фізичних осіб.

Рис. 1.2. Детальна класифікація податків та зборів

Податки юридичних осіб мають складнішу структуру, зважаючи на складність господарських процесів у порівнянні із оподаткування фізичних осіб. Вони охоплюють прямі і непрямі податки, внески до державних цільових фондів (пенсійний, соціального страхування на випадок безробіття, нещасних випадків, страти працездатності тощо) та інші податки і платежі (місцеві збори і податки, мито, плата за використання надр, екологічний податок тощо).

«Головними завданнями щодо організації системи розрахунків із бюджетом є наступні:

- постійне, безперервне і об'єктивне відображення фінансово-господарських операцій, що ведуться підприємством у системі бухгалтерського обліку;
- організація чіткого ведення і подання до відповідних органів звітності щодо об'єктів оподаткування;
- організація нарахування податків і платежів у відповідності до чинних нормативних актів;
- облік фінансових розрахунків із бюджетом;
- облік балансу розрахунків із бюджетом» [56].

Виконання наведених завдань дозволяє суб'єктам господарювання «чітко виконувати свої зобов'язання перед бюджетом, сприяти розвитку держави і уникати застосування штрафних санкцій за порушення умов розрахунків із бюджетом. Таким чином, організація обліку розрахунків із бюджетом виступає вагомим інструментом в управлінні діяльністю суб'єктів господарювання» [36]. Адаптація податкової системи до умов міжнародного законодавства поступово дозволяє впроваджувати нові підходи і методи щодо організації облікових процесів і забезпечення ефективного контролю щодо дотримання норм чинного законодавства. Чітке відображення розрахунків з бюджетом в системі обліку виступає запорукою фінансового благополуччя підприємства, яке досягається завдяки вчасному виконанню усіх зобов'язань, використанню об'єктивної інформації і правильного відображення операцій в управлінській та фінансовій звітності.

1.2. Теоретико-методичні аспекти контролю розрахунків з бюджетом

Важливою проблемою господарської діяльності організацій і підприємств при розрахунках із бюджетом є організація системи контролю обліку, нарахування та сплати податків і платежів до різних видів бюджету.

Досягнувши хорошого рівня організації контролю за даним напрямом підприємство може захистити себе від накладання штрафів і різного роду санкцій, сформувати позитивний імідж відповідального і законослухняного суб'єкта господарювання. Система контролю при цьому виступає основним фактором досягнення успіху за окресленими напрямами. Завдяки забезпеченню постійного, неперервного і системного контролю, який забезпечує правильність і вчасність здійснення розрахунків за податками і платежами, система оперативного обліку може забезпечити уникнення непродуктивних і нерациональних втрат. Зважаючи на це, контролювання розрахунків із бюджетом за податками і платежами сьогодні перебуває у пріоритетному значення щодо діяльності кожного підприємства.

Серед найпоширеніших видів контролю сьогодні виділяють два основних види – внутрішній і зовнішній. Практика забезпечення раціонального контролю у взаємодії державного сектора і бізнесу свідчить, що оперативний пошук і виявлення помилок і недоліків для таких розрахунків сприяє зростанню показників ефективності господарської діяльності. Зазначені процеси лежать у площині забезпечення внутрішнього контролю.

В науковій літературі при розгляді питання створення і функціонування внутрішньої системи контролю розрахунків із бюджетом, часто акцентується увага на потенціалі внутрішнього аудиту щодо вирішення завдань контролю. Однак, відразу наголосимо на ключових відмінностях в даних процесах, які вказують на те що внутрішній аудит проводить аудитор, методика роботи якого має характер рекомендацій. Тоді, як раціональна система внутрішнього контролю носить більш обов'язків характер щодо виявлення і усунення недоліків. Більше того, контроль на відміну від аудиту може мати також і попередні і поточний вплив, тоді, як аудит спрямовується на події, які уже відбулися, а його результати можуть бути застосовані по відношенню до майбутніх періодів. Не зважаючи на зазначене, в науковій літературі часто внутрішній контроль і аудит часто поєднуються в ситуаціях, коли йдеться про необхідність підвищити рівень ефективності системи обліку розрахунків із бюджетом.

Сутність внутрішнього контролю щодо вирішення проблеми дослідження часто полягає у необхідності оптимізації фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта. При цьому головний акцент родиться на проблемі штрафів як гостро негативному явищі, яке суттєво погіршує фінансовий стан підприємства, зменшує його фінансові можливості і обмежує потенціал. Проте, окрім цього, внутрішній фінансовий контроль також надає для керівників підприємства необхідну інформацію для прийняття рішень щодо господарських питань для забезпечення раціонального і оперативного впливу на господарські процеси в межах підприємства.

Система забезпечення внутрішнього контролю в підприємстві може мати в своїй структурі різноманітні елементи, проте, не зважаючи на свій склад, її дії призначені для забезпечення не тільки контролюючої, але й координуючої, регулюючої, аналітичної, захисної та консультуючої функцій. Наведений перелік функцій досить чітко накладається на перелік аналогічних функцій внутрішнього аудиту. Відповідно до цього, останній може виступати одним із елементів внутрішнього контролю розрахунків із бюджетом.

Головну відповідальність щодо створення і функціонування системи внутрішнього контролю за розрахунками із бюджетом в межах господарюючого суб'єкта несе керуючий склад підприємства. Його представники визначають доцільність створення системи внутрішнього контролю, її структуру, склад і розміри, уточнює параметри і організаційні особливості діяльності. Вищі органи управління підприємством також відповідають за ефективність функціонування такої системи з позиції переважання позитивних економічних ефектів над витратами, які здійснюються на обслуговування усієї проектованої системи контролю.

Головні критерії успішності та ефективності системи внутрішнього контролю розрахунків із бюджетом передбачають наявність справедливого розподілу повноважень і відповідних повноважень між працівниками підприємства. Така система повинна запобігати можливості окремих посадових осіб одноособово впливати на стан проведення таких розрахунків і перерозподіляти функції і повноваження в межах такої системи. Зосередження

контрольних функцій виключно в руках однієї посадової особи створює ризики щодо зловживань, розбалансування і втрати ефективності системою контролю.

Відповідно до зазначеного, внутрішній контроль є однією із функцій управління, яка, в контексті забезпечення ефективності в розрахунках із бюджетом, передбачає вирішення наступних завдань:

- формування, узагальнення і систематизацію інформації, пов'язаної із процесами, які відбуваються в межах суб'єкта господарювання, діяльність якого контролюється;

- формування і систематизація інформації, яка функціонує між суб'єктом господарювання і елементами зовнішнього середовища в процесі господарської діяльності і обслуговування функціонування підприємства;

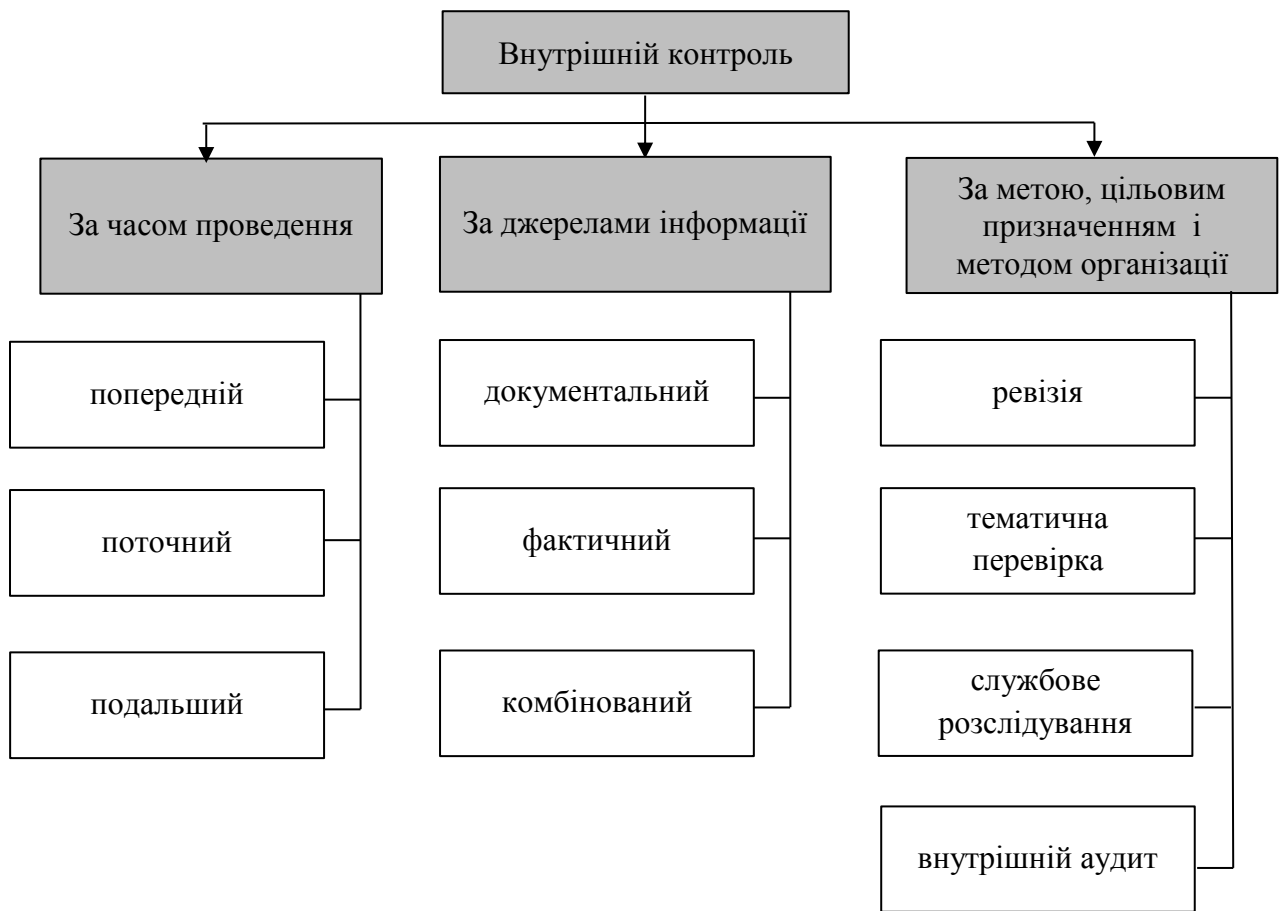
- допомога в розробці, обґрунтуванні і прийнятті найбільш раціональних щодо ситуації управлінських рішень, направлених на оптимізацію процесу здійснення розрахунків із бюджетом;

- сприяння правильній і об'єктивній оцінці управлінських рішень, прийнятих на підприємстві, пов'язаних з результативністю і своєчасністю виконання розрахунків;

- коригування внутрішніх процесів в межах підприємства, щодо виконання виробничих і пов'язаних операцій задля досягнення вищого рівня їх окремої і загальної ефективності;

- виявлення організаційних підрозділів і напрямів господарської діяльності підприємства, які впливають на процес оптимізації в межах досліджуваних проблем, знижують ризики виникнення зловживань і порушень, сприяють досягненню встановленої мети і зростанню рівня ефективності управління за окремим підрозділами і суб'єктом господарювання в цілому.

Методично, основу внутрішнього контролю визначає його правильна класифікація (рис. 1.3).

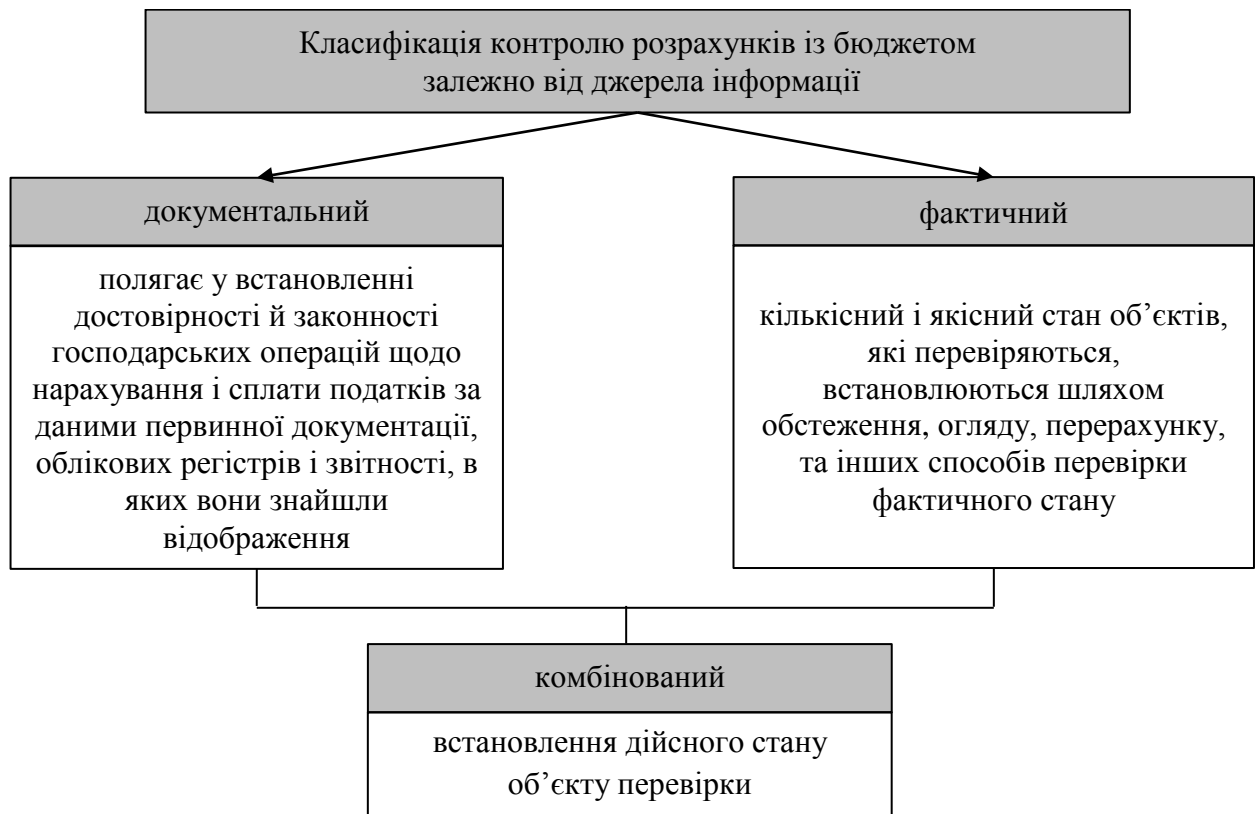
Рис. 1.3. Класифікація внутрішнього контролю

Як бачимо, внутрішній контроль може бути структурованим як мінімум за трьома основними ознаками: часом виконання, джерелом інформації, на яку він опирається, цільовими параметрами. Відповідно до цього, часові параметри вказують на існування попереднього, поточного і заключного або наступного контролю. Кожен із цих видів має свої особливості і вирішує різні завдання. Так, попередній контроль встановлює стандарти, критерії і систему показників здійснення того чи іншого виду діяльності. В нашому випадку здійснення розрахунків із бюджетом. Поточний контроль, в більшості спрямований на фіксування подій, що відбуваються і створення інформаційної бази для подальших дій та рішень. Наступний контроль передбачає оцінку наявної системи і процесів контролю, їх узагальнення і оптимізацію для покращення стану контролю в наступних господарських циклах.

В залежності від джерел інформації, які використовуються при розрахунках із бюджетом застосовується документальний, фактичний або комбінований

контроль. Документальний заснований на обробці інформації, наведеної у звітах, журналах, оперативній документації. Такий тип контролю дозволяє визначати правильність ведення документації і встановити на основі цього стан розрахунків. Фактичний контроль є видом діяльності, який опирається на реальні операції і дії. Часто на підставі саме таких дій формуються первинні документи або звіти. Такий тип контролю дозволяє встановлювати реальний обсяг дій, подій, наявності чи відсутності предметів обліку. Найоптимальнішим видом контролю є комбінований, оскільки він дозволяє перевіряти інформацію, наявну у документах на предмет її правдивості, а його результати більше наближені до реального стану подій (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Розмежування видів контролю розрахунків із бюджетом за джерелами інформації

Поділ виду контролю за метою і методом реалізації дозволяє вирішувати різні завдання. Відповідно до цього, ревізія і тематична перевірка виступають інструментами щодо перевірки фактичної відповідності облікової інформації реальному стану щодо об'єкта оподаткування чи облік, службове розслідування

дозволяє виявляти і виправляти проблеми, допущені в процесі організації чи веденні обліку. Внутрішній аудит виступає комплексним інструментом, який дає можливість формувати узагальнені висновки щодо стану обліку та ефективності розрахунків із бюджетом.

Суб'єктами внутрішнього контролю розрахунків із бюджетом можуть виступати різні особи чи органи, що приймають участь в обліковому чи управлінському процесі. В першу чергу це стосується облікової служби на чолі із головним бухгалтером. Ці функції можуть також виконувати вищі корпоративні органи управління за наявності, наприклад ревізійна комісія або фінансовий відділ.

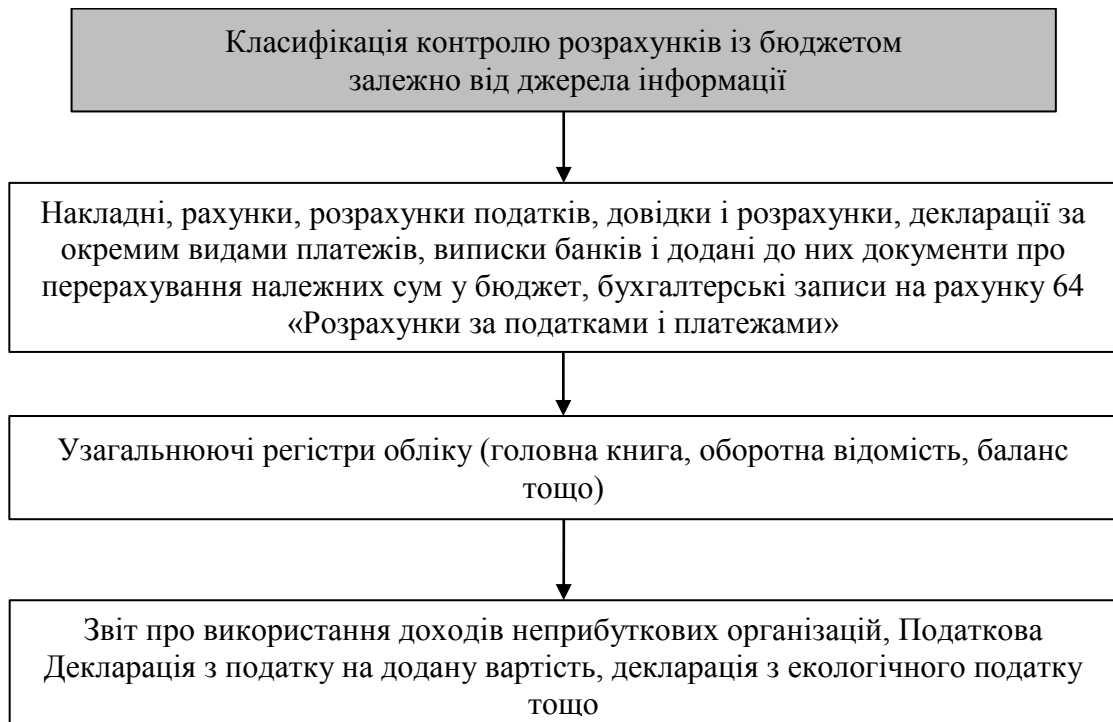
Оцінка процесів, пов'язаних із контролем розрахунків із бюджетами містить великий перелік проблем, які потребують першочергового вирішення. В першу чергу це стосується неправильного визначення бази оподаткування. Ця помилка зустрічається в результаті контролю найчастіше і тому потребує особливої уваги. Важливе значення для встановлення проблеми чи помилки у розрахунках із бюджетом має використання правильних і об'єктивних джерел інформації.

На рис. 1.5. наведено перелік джерел інформації про розрахунки із бюджетом, а також послідовність їх використання в процесі контролю.

Фінансово-господарська діяльність суб'єктів господарювання потребує постійного моніторингу та перевірки фактичного стану розрахунків з бюджетом. Через недосконалість або відсутність системи контролю звітність підприємств схильна до ризику не відповідати достовірності. Зважаючи на це, основним завданням обліку розрахунків із бюджетом є контроль процесу визначення бази оподаткування і дотримання принципу достовірності в системі обліку господарських процесів.

Джерелами для отримання інформації щодо визначення бази оподаткування виступає ряд первинних документів і звітів, серед яких різного роду накладні (прихідні, розхідні), банківські виписки і касові чеки, декларації, окремі розрахунки тощо. Узагальнено усі ці документи перевіряються на предмет відображення наведених у них сум та операцій на рахунку 64. У

випадку наявності розбіжностей, вносяться коригуючі операції. Після досягнення високого рівня достовірності, отримана інформація узагальнюється в облікових регістрах – оборотних відомостях, балансах тощо. На завершальному етапі формуються консолідовані звіти чи декларації з певного виду податку.

Рис. 1.5. Джерела внутрішнього контролю розрахунків із бюджетом та послідовність їх застосування

Усі вище перелічені аспекти мають відношення до системи внутрішнього контролю, яка формується в межах підприємства є інтегрованою в систему управління, обліку та контролю суб'єкта господарювання. Вона підлягає регламентації в межах внутрішньогосподарської інформаційно-розпорядчої системи. Відповідно до цього, передбачається наявність положення щодо внутрішнього контролю, визначення прав, обов'язків та відповідальності осіб, які здійснюють цей контроль, формування відповідних механізмів та інструментів, спроможних забезпечити ведення внутрішнього контролю розрахунків із бюджетом у відповідності до принципів, об'єктивності, постійності, правдивості і достовірності.

Інша сторона контролю розрахунків суб'єктів господарювання із бюджетом реалізується за межами підприємства. Вона формується на рівні взаємодії фіскальних органів із обліковою службою підприємства. «При виявленні контролюючими органами помилок, на перевіряючому підприємстві, в нарахуванні чи сплаті будь-якого податку, вони зобов'язані нарахувати штрафні санкції» [39]. «Ефективне планування з подальшим впровадженням системи контролю розрахунків з бюджетом дає можливість вчасно виявити та запобігти суб'єктам господарювання фінансових втрат від штрафних санкцій, знизити податкові ризики, забезпечити прийняття ефективних управлінських рішень, забезпечити достовірність та своєчасність фінансової і управлінської звітності, попередити, виявити та усунути відхилення в інформації, що подається зацікавленим особам» [59].

Відповідно до цього, внутрішня система контролю в першу чергу побудована з метою уникнення таких ситуацій, штрафів чи інших видів стягнень. В комплексі системи зовнішнього і внутрішнього контролю розрахунків із бюджетом є складовими одного цілого. Тому необхідною умовою налаштування внутрішньої системи контролю є підприємства є її підлаштування під вимоги зовнішніх запитів та інтересів.

1.3. Нормативно-правове регулювання обліку, контролю і аналізу розрахунків з бюджетом

Розрахунки із бюджетом становлять економічну основу існування держави. Згідно ст. 67 Конституції України «кожен громадянин зобов'язаний сплачувати податки та збори в порядку і в розмірах передбачених законом» [3]. Обов'язковість такого елемента реалізується через реєстрацію суб'єктів господарювання в органах податкової служби, яке здійснюється на підставі даних із картки реєстрації, що надаються державними реєстраторами.

В будь-якому підприємстві організація бухгалтерського обліку розрахунків із бюджетом займає важливе місце в обліковій політиці. Розрахунки із бюджетом на рівні із господарських операцій, розрахунків із

контрагентами і операціями із активами й пасивами, підлягають обов'язковому відображенню у бухгалтерському обліку розрахунки із бюджетом, особливо у сфері сплати податків, зборів і обов'язкових платежів.

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» «бухгалтерський облік пропонує користувачам фінансової звітності з метою ухвалення управлінських і фінансових рішень на основі використання повної, Правдивої, об'єктивної інформації про фінансове становище суб'єкта господарювання, його майновий стан, результати господарської діяльності і рух грошових коштів та інших активів» [3].

Методика і процедури формування й обігу інформації про зобов'язання і її відображення в облікових регістрах та фінансовій звітності регламентується на вищому нормативно-правовому рівні. Головним актом, що визначає такі норми є Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [26].

Зобов'язання є невід'ємним елементом фінансових процесів. Будь-яка організація, що функціонує в умовах господарської системи оперує розрахунками. Тому, облік, контроль і аналіз зазначених процесів є актуальним науково-практичним завданням, яке потребує детального обґрунтування.

Варто зазначити, що поняття «зобов'язання» трактується в науковій і практико-орієнтованій літературі неоднозначно. В більшості випадків воно розглядається як результат минулих дій, в результаті яких підприємство зменшує свою економічну вигоду. Наявність податкового зобов'язання є обов'язковим елементом господарської діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта. Тому, кожне новостворене підприємство після отримання свідоцтва про реєстрацію, обов'язково до двадцяти днів зобов'язано зареєструватися в якості платника податків і платежів у спеціалізованих органах фіскальної служби за адресою реєстрації бізнесу.

В основі нормативно-правового забезпечення обліку та аналізу розрахунків з бюджетом – комплекс правових актів, серед яких головними є «Конституція України, Податковий, Господарський та Цивільний кодекси, закони України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про аудиторську діяльність» та інші нормативно-правові акти, що регулюють

окремі види податків і зборів, Міжнародні стандарти аудиту (МСА), Положення (стандарти) бухгалтерського обліку П(С)БО, інструктивні та методичні матеріали міністерств і відомств, внутрішні документи аудиторських фірм та підприємств» [15].

Опираючись на перелічені нормативні документи бухгалтерська служба здійснює організацію системи розрахунків із бюджетом. Ця діяльність потребує чіткої регламентації для уникнення проблем в розрахунках ще на початковому етапі проектування системи обліку. Відповідно до цього, діяльність у зазначеному напрямі розпочинається з документального оформлення розрахунків, які становлять базу визначення податкових зобов'язань і включають необхідність забезпечення повноцінного обліку первинних документів, його об'єктивне відображення в регістрах і справедливе декларування.

Згідно ПКУ, керівники облікової служби підприємства на власний розсуд вирішують завдання з приводу генерування і систематизації інформації призначеної для визначення бази оподаткування щодо різних видів податків та платежів, опираючись на прийняту методику розрахунків. Відповідно до цього, вважається, що держава виступає прямим користувачем облікової інформації підприємства. Тому, вона виступає зацікавленою стороною в достовірності відображення наявних господарських операцій прийнятим національним нормам обліку розрахунків із бюджетом.

Кожен етап діяльності з точки зору забезпечення розрахунків із бюджетом регламентується відповідним документом. Основу для їх прийняття з точки зору формування єдиної позиції, формує наказ про облікову політику підприємства. Необхідність закріплення обраного підприємством методу розрахунків зобов'язань перед бюджетом через внесення відповідних положень в облікову політику підприємства розглядають ряд визнаних науковців з питань бухгалтерського обліку, зокрема: Г. Єфремова і Ф. Бутинець. Перший автор стверджує, що для забезпечення найбільш раціональних умов щодо розрахунків із бюджетом, порядок і процедуру розрахунків потрібно регламентувати у формі окремого документу або у вигляді частини загального наказу про

облікову політику. Професор Ф.Ф. Бутинець, в свою чергу наголошує на тому, що «...на підприємствах положення податкової політики України можуть бути лише одним із розділів Положення про облікову політику, оскільки податкова політика – частина методичного інструментарію бухгалтерського обліку і є одним із його об'єктів» [18, с. 191].

Серед інших науковців також присутня думка щодо того, що облікова політика у сфері розрахунків із бюджетом є складовою не тільки обліково-фінансової, але й стратегічної системи управління підприємством. При цьому такий виді діяльності розглядається як «систематизована, організована, цілеспрямована діяльність керівництва суб'єктів господарювання щодо розподілу обов'язків і повноважень між працівниками, котрі безпосередньо зайняті в процесі організації розрахунків із бюджетом задля визначення оптимального режиму оподаткування» вигід [22, с. 24].

Узагальнене трактування облікової політики пропонує нам розглядати її як певну сукупність дій та заходів, вплив яких спрямований на раціональну побудову системи бухгалтерського обліку, включаючи умови визначення прав, обов'язків та відповідальності між працівниками підприємства. Метою зазначених дій при цьому є отримання економічної вигоди непрямого характеру.

У відповідності до вимог Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» [2], саме облікова політика господарюючого суб'єкта є ключовим елементом організації обліку та його методології. Її невід'ємною складовою є наявність процедур і методів здійснення бухгалтерського, фінансового і управлінського обліку в контексті відображення і здійснення розрахунків із бюджетом.

Ми вважаємо, що здійснення розрахунків із бюджетом повинні обов'язково розкриватися в межах окремого розділу чинного Наказу про облікову політику. Якщо такі положення відсутні, то їх потрібно обов'язково прописати і узгодити із діючими процедурами і положеннями облікової політики.

Зважаючи на це обов'язковими елементами, які повинні міститися в цьому наказі повинні бути розкриті підходи до використання методів і процедур, що дозволяють одержувати інформацію, наділену об'єктивністю і достовірністю в умовах оперативності і своєчасності. Головними аспектами, які повинна розглядати ця інформація є наступні:

- рівень заборгованості підприємства по зобов'язаннях перед бюджетом;
- обсяг нарахувань підприємства і сплати ним податків та інших платежів до бюджету;
- параметри операцій, пов'язаних із нарахуванням штрафів і санкцій щодо підприємства за порушення умов здійснення розрахунків із бюджетом, прострочення сплати, порушення принципу визначення бази оподаткування тощо.

Зважаючи на це, у документі, що регламентує облікову політику визначається перелік і особливості застосування процедур і методів обліку, які дозволяють отримувати і відражати оперативну, об'єктивну, своєчасні і достовірну інформацію про об'єкти оподаткування, стан зобов'язань і розрахунків із бюджетом, суми, які підлягають нарахуванню і сплаті податків. Окрім цього, облікова політика повинна передбачати можливість дія та процедур, які повинні застосовуватися у випадку виявлення порушень і застосування штрафних санкцій щодо підприємства. При цьому можуть застосовуватися різні підходи, коди відповідальність за помилки і порушення несе головний бухгалтер, відповідальна особа, фінансово-обліковий відділ чи усе підприємства. В залежності від цього, визначається, хто саме повинен нести фінансові зобов'язання по штрафам за порушення умов розрахунків із бюджетом.

«Для збору та накопичення інформації, необхідної для розрахунку кожного з податків підприємство обирає один з варіантів ведення податкового обліку: з використанням спеціальних реєстрів, призначених для накопичення інформації, необхідної для формування бази оподаткування кожним податком або у системі реєстрів і рахунків фінансового обліку» [40].

Таким чином, можна зазначити що організація обліку щодо зобов'язань і розрахунків із бюджетом є досить ґрунтовно регламентована. В її основі – повне документування усіх операцій і розрахунків, своєчасна реєстрація операцій в документах первинного обліку, повне відображення інформації про зобов'язання перед бюджетом у звітності підприємства. Підприємства в процесі здійснення господарської діяльності реалізують дії, пов'язані із безготівковими розрахунками, включаючи сплату податків і платежів. Безготівкова форма розрахунків, яка при цьому застосовується регламентується положеннями Інструкції № 22, що має назву «Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні» [21].

Для забезпечення безготівкових розрахунків із бюджетом в комерційних банках відкриваються розрахункові рахунки. Ця процедура також підлягає регламентуванню згідно «Положенню про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах» [21].

Весь рух інформації щодо наявності і використання активів, зобов'язань, капіталу та інших операцій фінансово-облікового характеру відображається за допомогою бухгалтерських рахунків і подвійного запису. При цьому, нормативні документи регламентують структуру самого плану рахунків, а також визначають кореспонденції, які використовуються в процесі виконання операцій, пов'язаних з розрахунками підприємства із бюджетом. Використання єдиних інструкція для здійснення облікових операцій забезпечує єдність усієї системи інформаційно-фінансового супроводу господарської діяльності підприємства на усіх рівнях.

Формування і подача фінансової звітності також здійснюється в межах визначених нормативних положень, в основі яких НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [29]. Стандарт визначає порядок, умови і принципи складання звітності, визнання і розкриття її головних структурних елементів тощо. Іншим нормативним актом, який врегульовує процеси, пов'язані із розрахунком з бюджетом є «Положення про документальне забезпечення записів в системі бухгалтерського обліку» [38]. Воно визначає схему

документообігу, перелік і зміст первинних документів, їх систематизацію, групування та узгодження інформації, представленої в них.

В процесі формування та впровадження в роботу підприємства наказу про облікову політику необхідно акцентувати увагу на розробці положень щодо організації обліку і контролю податкових платежів і платежів по інших зобов'язаннях. Такі дії дозволять врегулювати спірні аспекти, що виникають між сторонами процесу щодо наявних відмінностей у фінансовому і податковому обліку активів чи зобов'язань, формування на їх основі різних форм звітності, вирішення питань, які лежать поза правовим врегулюванням згідно нормативних актів.

Впровадження будь-яких змін в роботу нормативно-правового апарату щодо розрахунків із бюджетом має потребу в постійному моніторингу і перегляді відповідних методик бухгалтерського обліку і відповідного контролю щодо виявлення і вирішення проблем, притаманних обліковцям. При цьому увага звертається на можливості щодо удосконалення механізму відшкодування податку на додану вартість, спрощення облікових процедур і алгоритмів тощо. Виникає також потреб щодо тестування впроваджених змін в роботу облікової служби підприємства і використання інструментів податкового аналізу.

Таким чином, в сучасних умовах системної економічної, фінансової і безпекової кризи розрахунки із бюджетом мають досить ґрунтовне нормативне врегулювання, однак їх положення потребують уточнення і удосконалення. Забезпечення повноцінних змін в системі обліку розрахунків із бюджетом уможлиблюється завдяки системному обґрунтованому підходу до вивчення проблем і обґрунтування правових, організаційних, методичних і практичних проблем, вирішення яких дає можливість досягнути високого рівня прозорості і об'єктивності з позиції аналітичного забезпечення і систем контролю.

Висновки до розділу 1

Опрацювання і узагальнення матеріалів першого розділу дозволило сформулювати наступні висновки щодо теоретичних положень організації обліку, контролю і аналізу розрахунків із бюджетом на підприємствах:

1. Розрахунки із бюджетом зі сторони суб'єктів господарювання виступають важливими складовими бухгалтерського обліку. Вони служать основою для справедливого наповнення бюджету, формування цільових фондів тощо. Відповідно до цього, вони розглядаються як джерело наповнення державної казни і тому питання щодо впорядкування організації їх обліку, контролю та аналізу має високий рівень актуальності.

2. Головними елементами в розрахунках підприємства із бюджетом є податки і платежі. Класифікація податків і платежів вказала на наявність їх певних груп, що відрізняються бюджетним устроєм, ставками оподаткування, формами розрахунків та суб'єктом оподаткування. При цьому, податки притаманні не тільки юридичним, але й фізичним особам. Податки юридичних осіб поділяються на прямі, непрямі, внески до фондів та інші.

3. Контроль розрахунків із бюджетом є важливою складовою системи обліково-фінансової і управлінської служб. Такий контроль дозволяє впорядковувати процеси, пов'язані із обліком на підприємстві, що знаходить своє відображення на процесах визначення бази оподаткування. Окрім цього, такий контроль дозволяє встановлювати послідовність виконання облікових операцій, визначати рівень відповідальності і повноважень посадових осіб тощо. Завдяки побудові ефективної системи контролю суттєво знижується обсяг несплати або несвоєчасної сплати податків до бюджету.

4. В основі нормативно-правового регулювання організації обліку, контролю і аналізу на підприємствах – Конституція України, перлік Кодексів і законів, які визначають різні особливості і умови здійснення обліку, аналізу та контролю розрахунків із бюджетом. Особливістю досліджуваної сфери є те, що окреслені процеси врегульовуються нормативними актами облікового характеру, а також Податковим кодексом України. Для уникнення неузгодженості дій між впливом цих нормативних актів, важливо розробити і впровадити в роботу підприємства Наказ про облікову політику, в якій визначити особливості і параметри обліку розрахунків із бюджетом, а також врегулювати питання, які потребують узгодження.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З БЮДЖЕТОМ

2.1. Фінансово-економічна характеристика ПАП «Дзвін»

Приватне агропромислове підприємство «Дзвін» створене відповідно до чинних нормативно-правових актів, включаючи положення Конституції України, Господарського і Цивільного кодексу, Кодексу законів про працю, Законів України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інші нормативно-правові акти. Скорочена назва підприємства ПАП «Дзвін». Центральна садиба підприємства розташована в с. Звиняч Чортківського району Тернопільської області. До основних видів діяльності належать вирощування зернових і зернобобових культур, ведення тваринництва, первинна переробка і зберігання сільськогосподарської продукції, виконання сільськогосподарських робіт. Згідно установчих документів підприємства підприємство здійснює наступні види діяльності:

- вирощування сільськогосподарських культур;
- вирощування сільськогосподарських тварин;
- сушіння і зберігання сільськогосподарських культур, їх первинна переробка;
- заготівля сільськогосподарської сировини, її зберігання і первинна переробка;
- розведення свиней, їх відгодівля і продаж;
- утримання ВРХ, виробництво молока, продаж продукції тваринництва.
- здійснення робіт із виконання операцій з агротехнологічного забезпечення сільськогосподарського виробництва: проведення посівної, захист посівів від шкідників, бур'янів і хвороб, використання стимулюючих і захисних біологічних препаратів;
- здійснення гуртової і роздрібною торгівлі сільськогосподарською продукцією і продуктами її первинної переробки;

- здійснення інших, не заборонених чинним законодавством, видів діяльності.

ПАП «Дзвін» має власне відокремлене майно, баланс, розрахункові рахунки в банках, круглу печатку, штампи і фірмові бланки із власними реквізитами та інші необхідні атрибути для здійснення господарської діяльності. Зважаючи на організаційно-правову форму підприємства, вищим органом управління є його засновник і директор. Директор діє від імені підприємства в межах чинного законодавства і відповідно до установчих документів підприємства. Він несе усю відповідальність за результати діяльності підприємства. Для забезпечення різних видів потреб управління, директор формує апарат управління, до якого входять головний інженер, виконавчий директор, фінансово-облікова служба, служба постачання і продажу, обслуговуючі служби. Наявна на підприємстві структура управління має лінійно-функціональний характер і дозволяє керівництву підприємства добре регламентувати і регулювати діяльність усіх служб задля досягнення задекларованих цілей.

За результатами діяльності ПАП «Дзвін» формуються його показники, які відображаються у фінансовому та управлінському обліку, узгоджуються між собою і представляються у вигляді обліково-аналітичної інформації. Ця інформація циркулює в єдиній обліково-аналітичній системі, що включає в себе роботу бухгалтерської і економічно-фінансової служби. Обліково-аналітична система працює для забезпечення господарського та управлінського апарату підприємства усією необхідною інформацією, яка міститься в облікових регістрах і звітності підприємства. Ефективна робота інформаційної системи служить основою для планування роботи підприємства, прийняття обґрунтованих рішень і комплексної об'єктивної оцінки результатів його діяльності.

Результати господарської діяльності підприємства оцінюються фактично по закінченні звітного періоду на основі інформації, наведеної у фінансовій та бухгалтерській звітності. Основою для відображення фактичних даних діяльності підприємства служить система бухгалтерського обліку, що

формується на осиної облікової фіксації первинних господарських та фінансово-економічних операцій, узагальнення і систематизації інформації, її належного відображення в облікових регістрах тощо. Достовірність такої інформації перевіряється завдяки інструментам контролю, які впроваджені і регламентовані на підприємстві.

Основу господарської діяльності підприємства становить його майно. Воно поділяється на оборотні й необоротні активи, стан яких за останні 3 роки представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Оцінка майнового стану ПАП «Дзвін» за 2019-2021 рр.

Показники / вид активу	2019 р.		2020 р.		2021 р.		2021 р. до 2019 р., 5	
	Тис. грн	Питома вага, %	Тис. грн	Питома вага, %	Тис. грн	Питома вага, %	Тис. грн	Питома вага, %
Майно, всього	430583	100,0	511353	100,0	600111	100,0	139,4	0,0
1. вартість необоротних активів, в т.ч.	243668	56,6	290385	56,8	352502	58,7	144,7	+2,1
- основних засобів	214490	49,8	255190	49,9	276650	46,1	129,0	-3,7
2. вартість оборотних активів, в т.ч.	186913	43,4	220437	43,1	245812	41,3	131,5	-2,1
- запасів	159505	37,0	197564	38,6	217049	36,2	136,1	-0,9
- грошових коштів	1643	0,4	2964	0,6	4788	0,8	291,4	+0,4

Як бачимо з таблиці, вартість майна підприємств за три останні роки зросла на 39,4 %. При цьому зростання вартості необоротних активів склало 44,7 %, а оборотних – 31,5 %. Зважаючи на цю різницю в структурі активів питома вага необоротних активів зросла на 2,1 % до значення 58,7 %, тоді як питома вага оборотних активів зменшилася до 41,0 %. В структурі необоротних активів головну частку займають основні засоби. Їх вартість протягом періоду дослідження збільшилася на 29,0 %, проте у структурі вартості майна питома вага скоротилася до значення 46,1 %. В структурі необоротних коштів значення їхньої питомої ваги також зменшилося з 88,0 % до 78,5 %. В структурі оборотних коштів найбільшою є питома вага запасів. Їх вартість за період дослідження зросла на 36,1 %, а питома вага у балансі зменшилася на 0,9 %.

Проте, в загальній структурі оборотних активів значення їхньої питомої ваги збільшилося з 85,3 % до 88,3 %. Таким чином, для ПАП «Дзвін» характерний приріст балансу в 2019-2021 рр., що становить 39,4 %. В більшій мірі цей приріст відбувається за рахунок зростання вартості необоротних активів. В структурі активів зростає вартість усіх видів активу, проте, питома вага вартості основних засобів у структурі необоротних активів зменшується, а питома вага вартості запасів у структурі оборотних активів зростає.

Головними джерелами забезпечення господарських потреб підприємства є власний і позиковий капітал. В залежності від пропорцій щодо залучення і використання різних видів капіталу визначається стан фінансової автономності підприємства, його платоспроможність тощо. Успішне функціонування підприємства потребує наявності ефективної системи управління фінансовими ресурсами, що включає в себе управління надходженнями і зобов'язаннями, включаючи зобов'язання перед бюджетом. В основі системи управління фінансовими ресурсами, основу становить власний капітал. Власний капітал є найбільш доступний для підприємства, його використання не потребує значних ресурсів для оперування в цілях виробництва чи господарської діяльності. Зважаючи на це, головним критерієм фінансової незалежності і ефективності підприємства є збільшення розміру власного капіталу.

Методи аналізу фінансової звітності ПАП «Дзвін», засновані на використанні показників фінансової звітності дозволяють визначати ефективність господарської діяльності підприємства, динаміку досліджуваних показників і різного роду структурні параметри.

Аналіз активу балансу подано вище, що ж стосується пасиву, то тут найбільшу частку зайняв власний капітал (77,7 %), що тільки на 0,7 % більше, ніж в попередньому році. Близько 97 % власного капіталу склав нерозподілений прибуток. В структурі пасиву досить значною була також частка поточних зобов'язань – 19,4 %, що на 3,4 % менше, ніж у попередньому році. В структурі поточних зобов'язань найбільшою є частка короткострокових банківських кредитів (70,0 %). Поточні зобов'язання із бюджетом для ПАП «Дзвін» у 2021 р. склали всього 0,2 % від поточних зобов'язань, що на 0,1 % менше, ніж у

попередньому році. В структурі довгострокових зобов'язань, які займають 3,0 % пасиву, усі 100 % - це довгострокові банківські кредити.

Аналіз фінансових результатів також свідчить про зростання усіх показників прибутковості у порівнянні із попереднім роком. Так, розмір доходу від реалізації зріс на 39,9 %, валовий прибуток – у 4 рази, чистий прибуток – у 7,4 рази. На фоні значного зростання обсягу фінансових надходжень, витрати зростали значно повільніше. Так, приріст собівартості продукції за досліджуваний період становив всього 8,4 %, адміністративні та інші операційні витрати збільшилися на 2,9 % і 49,2 % відповідно. Таким чином, фінансовий стан підприємства на рівні визначення емпіричних показників є досить хорошим.

Значно вищу аналітичну цінність для нашого дослідження становить більш глибокий фінансовий аналіз заснований на обчисленні значень різного роду коефіцієнтів, а також факторних показників. Такий аналіз дозволяє нам визначати рівень фінансової стійкості, ліквідності і платоспроможності підприємства, а також показник його фінансової стійкості.

Коефіцієнти фінансової використовуються для визначення здатності господарюючого суб'єкта виконувати свої зобов'язання за платежами протягом тривалого відрізка часу (табл. 2.2).

Як видно з таблиці, більшість коефіцієнтів, що характеризують фінансову стійкість підприємства перебувають в межах нормативного значення. Це свідчить про високий рівень фінансової стійкості ПАП «Дзвін», а саме: достатнє значення фінансової автономії і незалежності, оптимальним обсягом концентрації залученого капіталу і його співвідношенням із власним, високим значенням маневреності власного капіталу, позитивним значенням коефіцієнту інвестування. Однак, частина наведених індикаторів перебуває за межами нормативного значення, що свідчить про можливі проблеми із наступними аспектами фінансової стійкості ПАП «Дзвін». Це стосується зокрема: коефіцієнту покриття запасів і затрат власними оборотними коштами, коефіцієнта структури залученого капіталу, коефіцієнтів прогнозу банкрутства і фінансової стійкості. Останні наведені коефіцієнти не є критично низькими чи

невідповідними до нормативів, однак, вони свідчать про появу ризиків щодо проблем, які вони характеризують. Тому, окреслені питання потребують додаткової уваги з боку керівництва і фінансово-аналітичної служби.

Таблиця 2.2

Параметри фінансової стійкості ПАП «Дзвін»

Показники / коефіцієнти	Норм. значення	роки			2021 р. до 2019 р., +/-
		2019	2020	2021	
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,5-0,8	0,85	0,90	0,77	-0,079
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,2-0,5	0,15	0,10	0,23	+0,079
Коефіцієнт незалежності (2)	1,0-4,0	5,65	9,41	3,36	-2,293
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу	0,25-1	0,18	0,11	0,30	+0,121
Коефіцієнт фінансової залежності	1,25-2,0	1,18	1,11	1,30	+0,121
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,05-0,10	0,41	0,37	0,26	-0,145
Коефіцієнт структури залученого капіталу	в динам	0,15	0,12	0,02	-0,137
Коефіцієнт інвестування	>1,0	1,69	1,60	1,36	-0,333
Коефіцієнт покриття запасів і затрат власними оборотними коштами	0,6-0,8	0,79	0,89	0,51	-0,274
Коефіцієнт прогнозу банкрутства	в динам.	0,37	0,35	0,21	-0,164
Коефіцієнт фінансової стійкості	в динам	6,67	10,69	3,41	-3,257

Джерело: Розраховано на основі звітності ПАП «Дзвін».

Іншою групою фінансових показників, які найбільш точно характеризують економічне ефективність процесів, що відбуваються на підприємстві є показники рентабельності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Параметри рентабельності ПАП «Дзвін»

Показники / коефіцієнти	Норм. значення	роки			2021 р. до 2019 р., +/-
		2019	2020	2021	
Рентабельність майна (активів)	в динам.	26,21	22,99	17,61	-8,6
Рентабельність власного капіталу	в динам.	29,82	26,15	22,75	-7,1
Рентабельність основних засобів	в динам.	54,00	47,36	36,79	-17,2
Рентабельність продукції	в динам.	39,93	25,98	25,43	-14,5
Рентабельність основної діяльності	в динам.	69,63	36,46	36,83	-32,8
Період окупності власного капіталу, міс.	-	3,35	3,82	4,40	+1,0

Джерело: Розраховано на основі звітності ПАП «Дзвін».

Як бачимо з таблиці, досліджуване підприємство є рентабельним. Рівень рентабельності його основної діяльності становить 36,8 %, рентабельність продукції – 25,4 %. Досить високим є рівень рентабельності основних засобів, власного капіталу і майна. Період окупності власного капіталу для підприємства є достатньо малим, як для сільськогосподарського підприємства, проте, достатній, як для підприємств інших галузей. Не зважаючи на усі позитивні аспекти дослідження, зауважимо, що практично по усіх показниках рентабельності спостерігається тенденція до її зниження [74]. Зауважимо, що у порівнянні із показниками рентабельності, період окупності власного капіталу зріс до 4,4 місяці. Такий показник є достатньо високим для аграрного підприємства. Проте, сповільнення окупності власного капіталу підприємства є одним із негативних сигналів, які потребують реагування на рівні додаткових досліджень виявленої проблеми.

Не менш важливі висновки дозволяє встановити аналіз коефіцієнтів ліквідності і платоспроможності ПАП «Дзвін» (табл. 2.4). Наведені параметри характеризують спроможність підприємств виконувати свої зобов'язання і успішно конвертувати активи у реальні грошові кошти.

Таблиця 2.4

Параметри ліквідності і платоспроможності ПАП «Дзвін»

Показники / коефіцієнти	Норм. значення	роки			2021 р. до 2019 р., +/-
		2019	2020	2021	
Власний оборотний (функціонуючий) капітал (ВОК)	> 0	135548	150502	105459	+77,8
Коефіцієнт маневреності функціонуючого капіталу		0,01	0,01	0,03	+0,01
Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	-	1,93	2,34	2,61	+0,68
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	2,0-2,5	3,90	5,13	1,91	-1,99
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8-1,5	0,44	0,62	0,16	-0,28
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25-0,3	0,04	0,05	0,03	-0,02
Частка оборотних активів в активах п/ва		0,50	0,43	0,43	-0,07
Частка власних оборотних коштів в оборотних активах		0,74	0,81	0,48	-0,27
Частка виробничих запасів в оборотних активах		0,89	0,88	0,92	+0,03
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів і затрат		0,84	0,92	0,52	-0,32

Джерело: Розраховано на основі фінансової звітності ПАП «Дзвін».

Як бачимо, встановлені параметри маневреності капіталу, дають можливість робити висновки щодо того, що ПАП «Дзвін» може фінансувати потребу в необоротних і оборотних активах за рахунок власного капіталу, але досить обмежено. Підвищення оборотності капіталу дає підстави стверджувати про те, що за рахунок меншого обсягу фінансових ресурсів, підприємство може досягати значних фінансових результатів. Про це свідчить також і коефіцієнт покриття. Відповідно до зазначеного, досліджуване підприємство може забезпечувати оплату наявних зобов'язань за рахунок власного оборотного капіталу, не звертаючись до коротко- чи довгострокових запозичень капіталу. Дещо нижчими за нормативні значення є показники швидкої і абсолютної ліквідності. Це свідчить про існування певного періоду часу, який може знадобитися підприємству для переведення активів у ліквідний стан у випадку можливого виникнення кризових ситуацій.

Загалом, підприємство є достатньо успішним з фінансової точки зору. Воно характеризується достатнім рівнем фінансової автономності і ліквідності, платоспроможності і ділової активності. Деяке погіршення показників в останній період часу актуалізує потребу більш детального спостереження за фінансовим станом з допомогою спеціальних фінансових індикаторів, які дозволяють швидше виявляти і реагувати на можливі негативні тенденції у фінансовому стані підприємства з метою уникнення більшої гостроти проблеми.

2.2. Оцінка системи організації бухгалтерської служби і стан обліку розрахунків із бюджетом в ПАП «Дзвін»

Облікова діяльність на ПАП «Дзвін» ведеться з часу його заснування. На основі даних, сформованих в межах системи обліку, створюються усі види звітності (податкова, управлінська, фінансова та інша). Перевірка даних звітності здійснюється на основі діючої контролюючої системи, основу якої

становить державна податкова служба та інші державні інстанції із відповідними повноваженнями відповідно до їх повноважень.

В приватному підприємстві головну ініціативу щодо формування облікової служби реалізує його власник. Відповідно до цього, власник підприємства або інший уповноважений ним орган несе повну відповідальність щодо організації системи бухгалтерського обліку і належне відображення господарських та фінансових фактів та операцій у документах первинного обліку та звітності, збір, систематизацію і зберігання відповідних первинних документів, обслуговування реєстрів та звітності протягом визначеного періоду, що не є меншим, ніж три календарних роки. Відповідно до зазначеного, підприємство в процесі забезпечення бухгалтерського обліку самостійно обирає структуру, методи, форми і технічні облікові процедури та засоби, які відповідають інтересам і потребам підприємства, а також чинним положенням, стандартам та іншим нормативно-правовим актам.

В ПАП «Дзвін» розроблений і впроваджений в безпосередню роботу фінансово-облікової служби Наказ про облікову політику. Цей наказ містить методичну і організаційну складову, відповідно до чого він визначає процедури здійснення облікових операцій, а також врегульовує організаційні аспекти їх здійснення і контролю. Організаційна частина врегульовує процедури, відповідальність, перелік рахунків, форм звітності і процедуру її подачі до фіскальної служби. ДО цього наказу додається схема документообігу, в якій визначається перелік первинних документів, схема їх переміщення, процедури обробки документів тощо.

Облікова політика ПАП «Дзвін» здійснюється згідно закону України «Про бухгалтерський облік» [2]. Згідно чинних положень, облікову діяльність на досліджуваному підприємстві здійснює облікова служба, до складу якої входить головний бухгалтер, бухгалтер-касир, а також декілька рядових бухгалтерів. Головний бухгалтер підпорядковується директору підприємства відповідно до визначення параметрів і умов ведення облікової політики, організації документообігу і системи звітності, коригування облікових процесів

у відповідності до внутрішніх особливостей підприємства. Основні завдання головного бухгалтера полягають у наступному:

- забезпечення умов для дотримання встановлених стандартами методологічних засад бухгалтерського обліку;
- забезпечення виконання процедур складання і вчасного подання у відповідні органи фінансової звітності;
- активна участь в контрольних діях щодо встановлення фактів наявності чи відсутності активів підприємства і їх відповідності обліковим даним.

Для ведення бухгалтерського обліку ПАП «Дзвін» використовує систему автоматизованого обліку на основі групи програм 1С:Підприємство 8.2, яка включає окремий блок 1С: Бухгалтерія. Дана комп'ютерна система інтегрована з регістрами обліку, відповідає внутрішнім порядкам облікової політики підприємства, охоплює способи реєстрації та узагальнення інформації у відповідності до чинного правового поля у відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність». Технологічні особливості господарських та фінансово-економічних процесів належним чином враховані і відображені в системі автоматизованого обліку. В межах системи відображені складові управлінського контролю за обліковими процесами, враховано організаційні взаємодії, посадові права і обов'язки працівників щодо затвердження первинних документів і їх переміщення.

Первинний облік становить основу бухгалтерської системи. Від його налаштування залежить ефективність виконання усіх подальших дій. На їх основі здійснюються бухгалтерські записи як в паперових, так і в електронних регістрах. Первинні документи – це письмові свідчення, які фіксують і підтверджують здійснення господарських операцій, які включають також і операції по розрахунках із державою. В ПАП «Дзвін» первинна документація формується на етапі проведення кожної облікової операції. В окремих випадках, якщо таке фіксування неможливе з різних причин, первинні документи формуються одразу після її закінчення або після появи такої можливості.

Документи, створені електронними засобами обліку використовуються у системі обліку підприємства на рівні із паперовими носіями за умови надання їм юридичної сили, згідно положень і облікової політики. При цьому, документи, створені в електронній системі обліку, належним чином записуються, фіксуються і архівуються у спеціальних програмах. Контрагенти підприємства, які приймають участь в розрахунках із ПАП «Дзвін» забезпечують надходження в облікову службу відповідних оригіналів або копій первинних документів, що підтверджують здійснення операції і служать основою для формування внутрішнього документа на основі вхідного.

Первинні документи, на основі яких здійснюється синтетичний облік розрахунків із бюджетом, складаються на типових або спеціалізованих бланках. Важливими реквізитами, які надають цим формам значення офіційних документів є наступні:

- назва форми чи документа;
- фіксування дати і місця складання документа;
- назва підприємства;
- заповнений зміст господарської операції, яку фіксує документ;
- посада, прізвище і підпис посадової особи що фіксує господарську операцію і володіє відповідними повноваженнями.

В окремих випадках документи містять додаткові реквізити: ідентифікаційний код суб'єкта господарювання, його платіжні реквізити, наскрізний номер документа, підстава для його створення, прізвища та посади інших осіб, які можуть мати відношення до господарської операції, яку фіксує документ. Відповідальність за належне оформлення і зміст документа несуть посадові особи, які їх створюють або підписують. Усі первинні документи після складання і підпису передаються в бухгалтерію. Там відбувається їхнє групування і систематизація, а також відповідне відображення у системі бухгалтерських реєстрів. Відповідно до цього, на документі проставляється кореспонденція рахунків і відбувається його погашення. В ПАП «Дзвін» відповідна операція супроводжується фіксацією (внесенням) документу в електронну систему обліку.

Основні документи, які використовуються для обліку розрахунків із бюджетом на досліджуваному підприємстві є накладні, податкові накладні, рахунки, касові і товарні чеки, експортна декларація, таблиць обліку робочого часу, розрахунково-платіжна відомість та інші види документів.

ПАП «Дзвін» як і будь-який інший господарюючий суб'єкт в Україні, є платником податків згідно Податкового кодексу. Досліджуване підприємство знаходиться на загальній системі оподаткування. Головним податком який воно сплачує є податок на прибуток. Основою для сплати такого податку є дотримання принципу об'єктивності і достовірності в нарахуванні доходів і витрат. При цьому, в процесі ведення господарської діяльності підприємство несе витрати на виробництво продукції. Реалізуючи цю продукцію, підприємство отримує доходи. Реалізуючи принцип відповідності доходів і витрат, відбувається облік витрат, пов'язаних із виготовленням готової продукції, яка підлягає реалізації і приносить дохід підприємству.

Порівняння отриманих доходів від реалізації продукції чи інших видів діяльності із витратами, понесеними на їх виготовлення, обслуговування чи придбання, відбувається обчислення фінансового результату. Цей результат, в залежності від величини доходу і витрат, може бути як позитивним, так і негативним. В першому випадку, витрати покриваються доходами і підприємство отримує прибуток. В другому – витрати перевищують доходи і підприємство отримує збиток. Якщо, за результатами діяльності підприємство отримує прибуток, то згідно Податкового кодексу України, йому належить сплатити 18 % від суми отриманого прибутку. У випадку, якщо підприємство отримує збиток за результатами діяльності, зобов'язання щодо сплати податку на прибуток не виникає, оскільки немає об'єкта оподаткування – самого прибутку.

Розмір податку на прибуток розраховують на підставі даних бухгалтерського обліку. Зважаючи на те, що в досліджуваному підприємстві облік є автоматизованим, то для обчислення розміру об'єкта оподаткування в системі 1С: Бухгалтерія формується оборотно-сальдова відомість по бухгалтерському рахунку 79 «Фінансові результати». Відображення

кредитового сальдо по даному рахунку свідчить про отриманий прибуток даним підприємством за звітний період. Це свідчить про наявність зобов'язання перед бюджетом щодо сплати цього податку. Сума нарахованого на цій підставі і сплаченого податку відображають в податковій декларації з прибутку. Безпосередньо сплата податку оформляється платіжним дорученням.

Таким чином, зобов'язання перед бюджетом у підприємства формується тільки у випадку отримання прибутку за фінансовими результатами. Послідовність дій при цьому передбачає наступні операції:

Оцінку фінансового результату на предмет виявлення зобов'язання перед бюджетом щодо сплати податку на прибуток при загальній системі оподаткування:

1. У разі наявності такого зобов'язання, визначення розміру податку;
2. Формування вихідного платіжного доручення і сплата податку на користь держави.

Загальний порядок зазначених операцій із відповідною кореспонденцією рахунків наведено на рис 2.2.

Рис. 2.2. Порядок відображення і обчислення суми податку на прибуток при загальній системі оподаткування

ПАП «Дзвін» є платником єдиного податку. Підприємство належить до четвертої групи платників, оскільки доходи від реалізації продукції сільського господарства в структурі його доходів більшими, ніж 75 %. Об'єктом оподаткування для цієї групи підприємств є площу земельних ділянок, що перебувають в обробітку підприємства, не залежно чи вони є власністю господарства, чи використовуються на правах оренди. грошовою базою є нормативна грошова оцінка (НГО) землі. Ставка податку є диференційована в залежності від типу земельних ділянок і умов їх використання. Вона становить:

0,95 % від вартості НГО для ріллі, сіножатей і пасовищ;

0,57 % – для ріллі, сіножатей і пасовищ на території гірських і поліських районів;

0,19 % – для багаторічних насаджень в гірських і поліських зонах;

2,34 % – для земель водного фонду;

6,33 % – для земель закритого ґрунту, для підприємств, що спеціалізуються на переробці продукції закритого ґрунту.

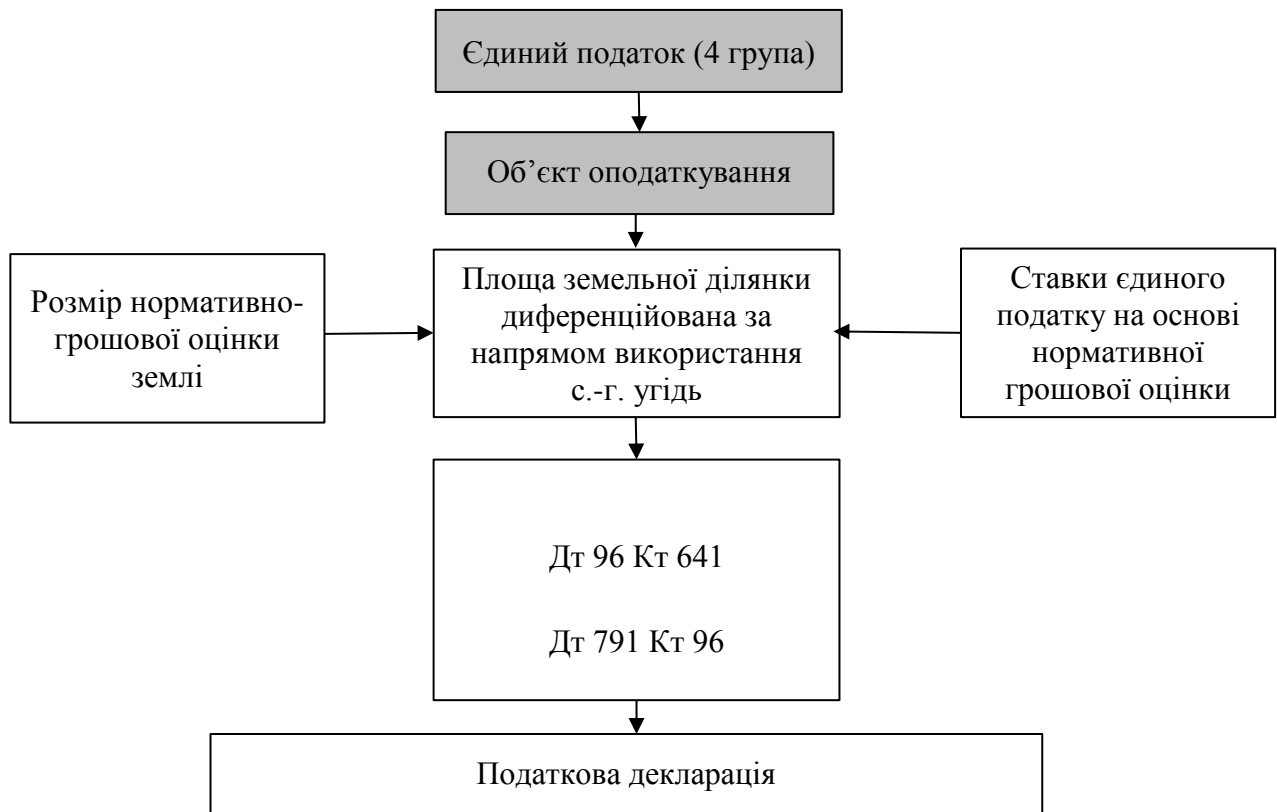
Порядок розрахунків за нарахуванням і сплатою єдиного податку для підприємств 4 групи подано на рис. 2.3.

Сума єдиного податку розраховується як добуток таких показників – площі земельних ділянок, розміру нормативно-грошової оцінки землі за групами, ставки податку, відповідно до групи землі. За результатами розрахунків підприємство формує податкову накладну, яку подає не пізніше 28 лютого наступного за звітним періодом року.

ПАП «Дзвін» також є платником податку на додану вартість, оскільки товарообіг підприємства перевищує 1 млн. грн. Згідно вимог Податкового кодексу України, досліджуване підприємство зареєстроване як платник ПДВ і випускає продукцію, з якої сплачується податок за ставкою 20 %.

Процедура фіксації операцій, на основі яких відбувається сплата ПДВ відбувається наступним чином: При отриманні передоплати в електронній системі обліку формується податкова накладна. Воно реєструється у єдиному

реєстрі податкових накладних і направляється нашим контрагентам з допомогою засобів програми М.Е.doc. В системі обліку ПАП «Дзвін» сума ПДВ відображається на транзитному рахунку 643 «Податкові зобов'язання». «Після відвантаження продукції зазначений транзитний рахунок закривається і відбувається зменшення суми доходу від реалізації на суму податкового зобов'язання з ПДВ» [54].

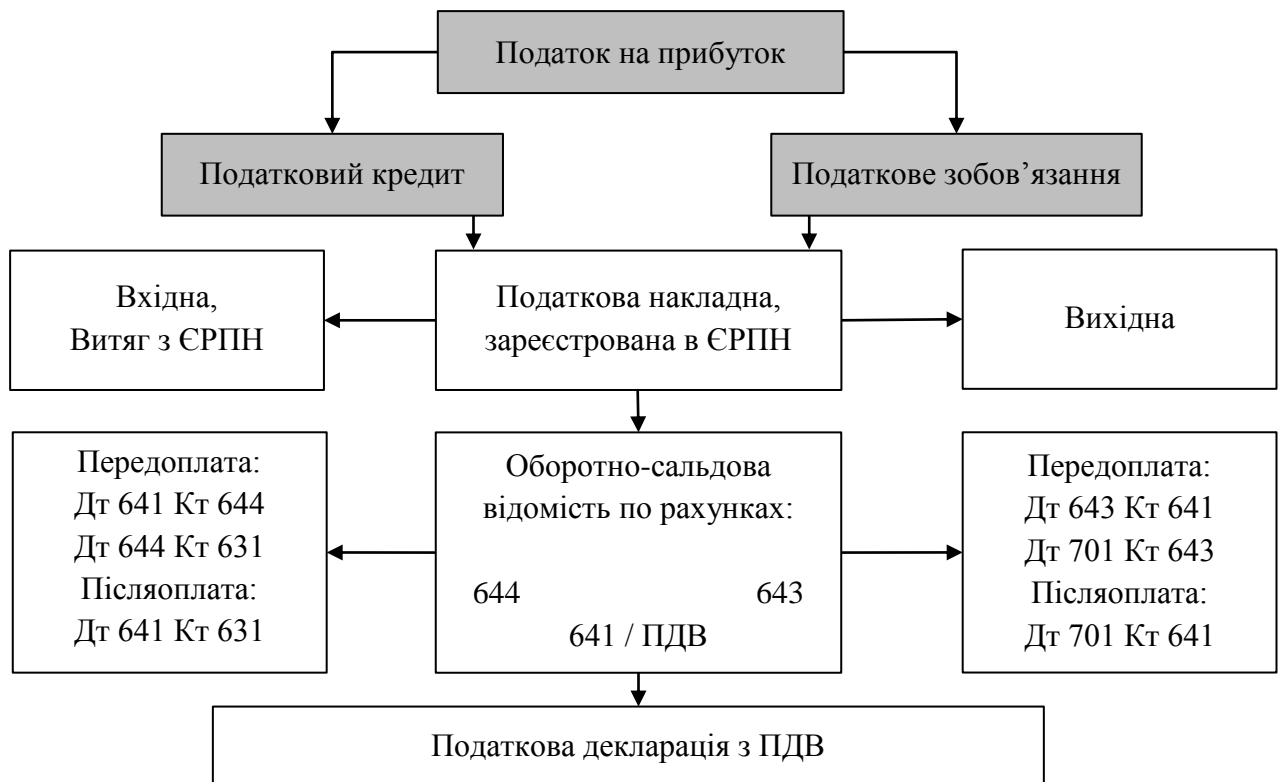

Рис. 2.3. Відображення формування єдиного податку в ПАП «Дзвін»

Сформувавши оборотно-сальдову відомість по бухгалтерському рахунку 643, працівник бухгалтерії ПАП «Дзвін» проводить перевірку оплат і відвантажень і аналізує стан виконання договорів. При цьому визначається фактичний стан операції: у випадку, якщо сальдо по 643 рахунку наявне, постачання не відбулося. Якщо ж сальдо по даному рахунку по визначеному контрагенту відсутнє, значить умови договору виконано. У випадку, якщо розрахунки із контрагентами не передбачають наявності авансових платежів, то податкове зобов'язання виникає на рахунку 641 «Розрахунки за податками». ПАП «Дзвін» використовує обидві форми розрахунків із використанням транзитного рахунку і без нього.

При закупівлі товарів ПАП «Дзвін» для подальшого використання в господарському процесі, в підприємства виникає право на податковий кредит. В такому випадку, при наявності авансових платежів відкривається транзитний рахунок 644 «Податковий кредит». Сальдо на рахунку закривається при фіксації факту постачання оплаченої за рахунок авансових платежів продукції. Для контролю наявності сальдо і коректного відображення операцій, формується оборотно-сальдова відомість до даному пахкуну. Відображення формування ПДВ в обліковій службі підприємства зображено на рис. 2.3.

Господарська діяльність ПАП «Дзвін» передбачає використання найманої робочої сили для виконання виробничих завдань. В даному контексті досліджуване підприємство є досить великим за регіональними мірками роботодавцем. Середньомісячна кількість робітників, що працюють на підприємстві становить понад 260 осіб. Більшість із них зайнята в рослинництві. Трудові відносини підприємства із робітниками передбачають нарахування і виплату заробітної плати. Відповідні нарахування і виплати передбачають також сплату податків згідно Податкового кодексу України.

Рис. 2.4. Відображення формування ПДВ в обліковій системі ПАП «Дзвін»

В автоматизованій системі обліку ПАП «Дзвін» всі розрахунки, пов'язані із оплатою праці відображаються на бухгалтерських рахунках 641/ПДФО, 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами», 651 «За розрахунками із загальнообов'язкового державного соціального страхування». Порядок операцій із облікового забезпечення нарахування і сплати ПДФО, ЄСВ і військового збору, які здійснюються в ПАП «Дзвін» подано на рис. 2.5.

Звітність, пов'язана із нарахуванням і сплатою податків, пов'язаних із виплатою заробітної плати подається до органів фіскальної служби з допомогою програми М.Е.Дос.

Рис. 2.5. Порядок бухгалтерського оформлення нарахувань, пов'язаних із виплатою заробітної плати (ПДФО, ЄСВ, військовий збір).

Використання найманої робочої сили формує додаткові зобов'язання підприємства, пов'язані із нарахуванням і сплатою податку з доходів фізичних

осіб, єдиного соціального внеску і військового збору. Сплата перелічених податків заснована на регламентованій системі і процедурі ведення бухгалтерського обліку у відповідності до чинного законодавства і бухгалтерських положень. Усі операції фіксуються і відображаються в автоматизованій системі обліку, податки сплачуються у безготівковій формі через відповідний сервіс в системі банкінгу. Звітність підприємства подається в програмі М.Е Doc.

2.3. Організація систем контролю і аналізу розрахунків із бюджетом на досліджуваному підприємстві

В сучасних умовах динамічної зміни законодавства і умов господарської діяльності, контроль за розрахунками із бюджетом є обов'язковим елементом, який дозволяє перевіряти правильність нарахування і сплати податкових платежів. Наявність великої кількості порушень щодо податкового законодавства і умов ведення обліку та звітності за розрахунками із бюджетом визначає актуальність наявності внутрішньої системи контролю підприємства із акцентом саме на податках і платежах.

Умови здійснення контролю за розрахунками із бюджетом є невід'ємною складовою загальної облікової політики підприємства. Завдяки цьому вони тісно інтегровані в усі обліково-аналітичні функції підприємства, що дозволяє здійснювати узгоджену діяльність, реалізуючи контроль на усіх етапах і рівнях господарської діяльності підприємства (табл. 2.5).

Серед головних інструментів контролю облікових процедур з організації розрахунків із бюджетом в ПАП «Дзвін» використовується складний набір відповідних інструментів, включаючи прості контролюючі процедури, такі як емпіричне спостереження, арифметична звірка, інвентаризація тощо. Графік документообороту на підприємстві не використовується через невеликі обсяги управлінсько-облікових робіт. Первинні документи після закінчення облікового періоду потрапляють до архіву, де відбувається їхня структуризація, систематизація і зберігання протягом тривалого часу

Таблиця 2.5

Рівні і функції суб'єктів внутрішнього контролю розрахунків з бюджетом

Суб'єкти внутрішнього контролю	Функції суб'єктів контролю в частину розрахунків із бюджетом
1-го рівня – керівник, власник, спостережна рада, правління головний бухгалтер	Контроль за формуванням пакету документів з реєстрації платником податків (може бути доручено окремому спеціалісту, бухгалтерській службі, фінансовому відділу тощо). Виконання загального контролю безпосередньо або з допомогою незалежних експертів у частину розрахунків за платежами в бюджет;
2 –го рівня ревізійна комісія, працівники служби внутрішнього аудиту, інвентаризаційна комісія	Здійснення контролю за оформленням, веденням і наданням податкової документації (накладних, декларацій). Виконання суто контрольних функцій з внутрішніми нормативними документами чи функціональними обов'язками.
3-го рівня – працівники функціональних служб і відділів	Виконання контрольних функцій для реалізації своїх посадових обов'язків.
4-го рівня - робітники	Виконання контрольних функцій безпосередньо в процесі діяльності.

Наведена в таблиці інформація дозволяє структурувати функції суб'єктів контролю з рівнями управління і широтою охоплення управлінських та облікових процесів. Як бачимо, навіть на найнижчому управлінському рівні існує необхідність забезпечувати функцію контролю при виконанні діяльності, безпосередньо пов'язаної із господарським процесом.

Головним спрямуванням даного виду контролю повинно бути дотримання нормативних і методичних вимог щодо обліку розрахунків із бюджетом і виконання усіх необхідних дій, для забезпечення своєчасних і повних розрахунків. Таке акцентування пов'язане із тим, що порушення податкового законодавства часто виступає головним видом порушень суб'єктів господарювання. Сьогодні «методи ухилення від податків мають різноманітну форму, що охоплює:

- порушення строку і порядку надання інформації про відкриття або закриття банківських рахунків;

- порушення строків та умов подання інформації для ведення державного реєстру фізичних осіб;
- несвоєчасне подання або неподання звітності або неправильне її оформлення;
- порушення строків зберігання документів з питань сплати податків та зборів і документів, пов'язаних із іншими процесами щодо розрахунків із бюджетом;
- порушення умов використання спрощеної системи оподаткування;
- порушення умов відчуження майна, що перебуває у заставі чи під арештом;
- порушення умов і методики нарахування і сплати податків і платежів до бюджету;
- порушення умов подачі інформації про свої податкові зобов'язання своїм контрагентам» [35].

Особливістю зазначених порушень є те, що при їх фіксації щодо порушника використовується дія чинних норм законодавства. Такі процедури передбачають застосування каральних або компенсаційних дій. Компенсаційні дії передбачають відшкодування збитків, які були завдані державі через несвоєчасну сплату чи несплату податків. Каральні містять умови щодо дисциплінарного чи адміністративного покарання., а в особливо значних випадках порушень, допускається притягнення до кримінальної відповідальності.

Для уникнення зазначених проблем на підприємстві здійснюють постійний і всеосяжний контроль розрахунків із бюджетом, що включає в себе набір правил і процедур щодо перехресної перевірки служб і відділів підприємства, використання аудиторської перевірки для оптимізації облікових процесів та процесів пов'язаних із розрахунками з бюджетом.

На рівні сектору підприємництва податковий аналіз – процес вивчення податкових платежів, що сплачує підприємство, у певний період у порівнянні з попередніми періодами з метою визначення рівня податкового навантаження та, як наслідок, методів управління ним.

Проведення аналізу розрахунків за податками на підприємстві включає:

1) дослідження системи оподаткування на підприємстві в цілому (визначення переліку податкових платежів, що сплачує підприємство; визначення динаміки змін за кожним податком; встановлення причин зміни обсягів кожного податкового платежу);

2) оцінку відносного податкового навантаження на підприємство (розрахунок низки аналітичних показників податкового навантаження, за допомогою яких визначається загальний рівень податкового тягара у порівнянні з попереднім звітним періодом);

3) визначення впливу заборгованості підприємства за податками на загальний рівень фінансової стійкості (визначення податкових платежів, що протягом досліджуваного періоду здійснили найбільший вплив на рівень платоспроможності; встановлення чинників, що можуть спричинити підвищення рівня податкового тягара і, як наслідок, зниження платоспроможності підприємства);

4) розробку заходів щодо мінімізації податкового навантаження підприємства (пошук шляхів податкової оптимізації в межах чинного законодавства, зокрема, із застосуванням податкових пільг, спрощеної системи оподаткування тощо) [48, с. 208].

Джерелами інформації для проведення аналізу розрахунків підприємства за податками є:

1) первинні документи з обліку розрахунків підприємства за податками:

- податкові накладні;
- розрахунково-платіжні відомості (в частині ПДФО);
- платіжні доручення, пов'язані з перерахуванням податкових платежів до бюджету чи їх відшкодуванням;
- бухгалтерські довідки щодо операцій з обліку розрахунків за податками тощо;

2) облікові реєстри щодо операцій, пов'язаних з нарахуванням і сплатою податків:

– журнал-ордер № 3 (Відомість 3.6 аналітичного обліку розрахунків з бюджетом);

– оборотно-сальдова відомість за синтетичним рахунком 64 «Розрахунки за податками й платежами» (в частині субрахунку 641 «Розрахунки за податками») тощо;

3) фінансова звітність:

– «форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (рядки: 1045 «Відстрочені податкові активи», 1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом», 1136 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом з податку на прибуток», 1500 «Відстрочені податкові зобов'язання», 1620 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом», 1621 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом з податку на прибуток» [42]);

– «форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (рядок 2300 «Витрати (дохід) з податку на прибуток»);

– форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів» (рядки 3005 «Повернення податків і зборів», 3006 «Повернення ПДВ», 3115 «Витрачання на оплату зобов'язань з податків і зборів» [43]);

– форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» (розділ XII «Податок на прибуток») тощо;

4) податкова звітність (податкові декларації за кожним податком).

Рівень податкового навантаження підприємства визначається наступними показниками (табл. 2.6):

Слід зазначити, що рівень податкового навантаження, розрахований за будь-якою методикою, передбачає врахування сплати не лише безпосередньо податків, але й зборів.

З метою визначення реальної ставки, за якою підприємство сплачує податок на прибуток у звітному періоді, використовується також показник ефективної ставки податку на прибуток, що розраховується за формулою:

$$\text{РПН} = \text{СП} / \text{ВА} \times \text{ЕСПІ} = \text{ВПП} / \text{ФРДО}$$

де ЕСПП – ефективна ставка податку на прибуток; ВПП – витрати з податку на прибуток (рядок 2300 фінансової звітності); ФРДО – фінансовий результат до оподаткування (рядок 2290 фінансової звітності).

Таблиця 2.6

Показники податкового навантаження підприємства

Показник	Формула	Розшифрування
Рівень податкового навантаження відносно валової виручки	$РПН = СП / ВВ$	РПН – рівень податкового навантаження; СП – загальна сума сплачених податків (рядок 3115 фінансової звітності); ВВ – валова виручка від реалізації (рядок 2000 фінансової звітності)
Рівень податкового навантаження відносно кількості працівників	$РПН = СП / КП$	РПН – рівень податкового навантаження; СП – загальна сума сплачених податків (рядок 3115 фінансової звітності); КП – загальна кількість працівників (титильна частина ф № 1 фінансової звітності)
Рівень податкового навантаження відносно вартості активів	$РПН = СП / ВА$	РПН – рівень податкового навантаження; СП – загальна сума сплачених податків (рядок 3115 фінансової звітності); ВА – вартість активів (рядок 1300 фінансової звітності)

«Сутність цього показника полягає у тому, що податок на прибуток сплачується не лише з урахуванням поточного податку на прибуток, але й також відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань. Цей показник дозволяє визначити реальну ставку, за якою було нараховано податок на прибуток» [2, с. 196].

Таким чином, основним призначенням аналізу розрахунків підприємства за податками є визначення рівня та управління податковим навантаженням підприємства, а також пошук легальних шляхів його мінімізації. Показник податкового навантаження розраховується як відношення суми сплачених податків до певної бази (валова виручка, кількість працівників, вартість активів).

Висновки до розділу 2

Опрацювання і узагальнення матеріалів другого розділу дозволило сформулювати наступні висновки щодо практичних аспектів організації обліку, контролю і аналізу розрахунків із бюджетом:

1. ПАП «Дзвін», яке є базою дослідження – це досить велике сільськогосподарське підприємство, яке спеціалізується на вирощуванні сільськогосподарських культур і відгодівлі тварин. Підприємство має сформовану систему обліку та управління із високим рівнем регламентації зазначених процесів.. Майновий стан підприємства – задовільний із позитивною динамікою, параметри фінансової стійкості – в більшості перебувають у межах норми, економічна ефективність достатньо висока, але поступово знижується. Також для підприємства характерний достатній рівень ліквідності і платоспроможності власних коштів. Загалом, вищенаведене характеризує підприємство, як доволі успішне з фінансової і господарської точок зору.

2. Облікова діяльність ПАП «Дзвін» є добре організованою вона охоплює бухгалтерський, податковий, фінансовий і управлінський облік, містить елементи контролю і аналізу. Реалізація облікової політики підприємства здійснюється на підставі Наказу про облікову політику, в межах якого чітко врегульовано права, обов'язки та відповідальність посадових осіб, схема документообігу і умови розрахунків із бюджетом. Для забезпечення ефективного обліку підприємство використовує автоматизовану систему на базі 1С:Підприємство 8.2.

Оснoву розрахунків із бюджетом становить первинний облік, в межах якого відбувається фіксація господарських і фінансових операцій. Основними документами, які використовуються для обліку розрахунків із бюджетом на підприємстві є прихідні і розхідні накладні, податкові накладні, рахунки, касові і товарні чеки, експортна декларація, таблиць обліку робочого часу, розрахунково-платіжна відомість та інші види документів. На основі зазначених документів формується звітність, в межах якої визначаються

зобов'язання підприємства перед бюджетом. Ці зобов'язання, в свою чергу слугують підставою для проведення розрахунків із бюджетом.

3. Головними видами розрахунків із бюджетом ПАП «Дзвін» є податки, зокрема єдиний податок, податок на додану вартість і нарахування, пов'язані із виплатою заробітної плати. Кожен вид розрахунків із бюджетом має чітко визначену послідовність, яка відображена в документальному оформленні, звітності і кореспонденції відповідних рахунків.

4. Контроль розрахунків із бюджетом на ПАП «Дзвін» функціонує у відповідності до Наказу про облікову політику, а також згідно положень системи внутрішнього менеджменту. Головну відповідальність за здійснення такого контролю несе директор підприємства і головний бухгалтер. В межах окресленої діяльності визначені об'єкти контролю – операції і облікові регістри, суб'єкти контролю – посадові особи із відповідними повноваженнями, а також інструменти – перевірки, ревізії, звірки і т.д. Завдяки наявності зазначеної системи контролю на підприємстві фактично відсутні порушення щодо методики нарахування і сплати податків а також прострочення платежів.

5. Аналіз розрахунків із бюджетом формує важливу управлінську інформацію, яка дозволяє визначати ефективність облікової служби, податкового навантаження, а також можливості оптимізації податків і платежів з допомогою використання різних режимів оподаткування, пільг, податкових канікул тощо. Проведення аналізу розрахунків із бюджетом включає дослідження системи оподаткування в цілому на предмет її регламентованості і обґрунтованості облікових процедур, обчислення рівня податкового навантаження, а також визначення проблем щодо нарахування і сплати податків. Отримані в результаті такого аналізу висновки служать основою для оптимізації розрахунків з бюджетом і ведення їх обліку на підприємстві.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ БЮДЖЕТОМ

3.1. Удосконалення процедур обліку розрахунків з бюджетом

В діяльності сільськогосподарських підприємств розрахунки з бюджетом за податками і платежами займають важливе місце. Це має відношення до розрахунків як з державним, так і з місцевим бюджетом. Відповідно до цього, органи фіскальної служби здійснюють жорсткий контроль за діяльністю суб'єктів господарювання, намагаючись забезпечити прозорість і об'єктивність інформації, на основі якої здійснюється нарахування і сплата податків. При цьому, через постійні зміни в законодавстві, бухгалтери практики і науковці постійно стикаються із проблемами щодо правильного трактування і використання методики визначення бази оподаткування, розміру податкових платежів і їх сплати. Нестабільність нормативних положень, окрім проблеми адаптування обліковців до нових правил і умов роботи, містить також інші негативні сторони, пов'язані із ризиком порушення цілісності системи обліку і необхідністю постійно модерувати не тільки ті операції і процедури, обліку, які здійснюється в поточному чи майбутньому періоді, але й уточнювати і коригувати минулі операції задля забезпечення цілісності і єдиної методологічної основи обліку в межах часового відрізка (місяця, кварталу, року).

Одним із головних податків, за яким відбуваються розрахунки із бюджетом є податок на прибуток. Він визначається в процесі розрахунку фінансових результатів діяльності підприємства. Фінансовий результат може бути як позитивним так і негативним. З точки зору математики, позитивний фінансовий результат передбачає перевищення суми грошових надходжень що до суми грошових витрат. З економічної точки зору, позитивний фінансовий результат означає, що отримані в процесі господарської діяльності доходи змогли покрити витрати, які були понесені суб'єктом господарювання в процесі своєї діяльності. В такому випадку, ми стверджуємо, що підприємство отримує

прибуток і повинно здійснити платіж на користь державного бюджету у розмірі 18 % від розміру прибутку.

З іншої сторони, для підприємств на загальній системі оподаткування випадок, коли витрати, понесені при здійсненні господарської діяльності не були покриті за рахунок грошових надходжень, ми стверджуємо, що підприємство отримало збиток. Тому, таке підприємство не підлягає оподаткування за податком на прибуток.

Методичні положення відображення даного податку є наступними: відбувається вирахування суми позитивного фінансового результату, потім отриманий результат перемножується на 18 %. Ця сума відображається в системі обліку на рахунку 98 «Податок на прибуток». Згідно загальної методики закриття рахунків, сума на цьому рахунку списується на 79 рахунок «Фінансові результати». Зважаючи на те, що 9 клас рахунків має назву «витрати діяльності», можна стверджувати, що назва 98 рахунку не зовсім коректно відображає нарахування даного податку. Сума, відображена на цьому рахунку по факту зменшує фінансовий результат, але не є витратами підприємства за своєю суттю. Зважаючи на це, значна частина вчених дискутує щодо доцільності зміни назви рахунку 98.

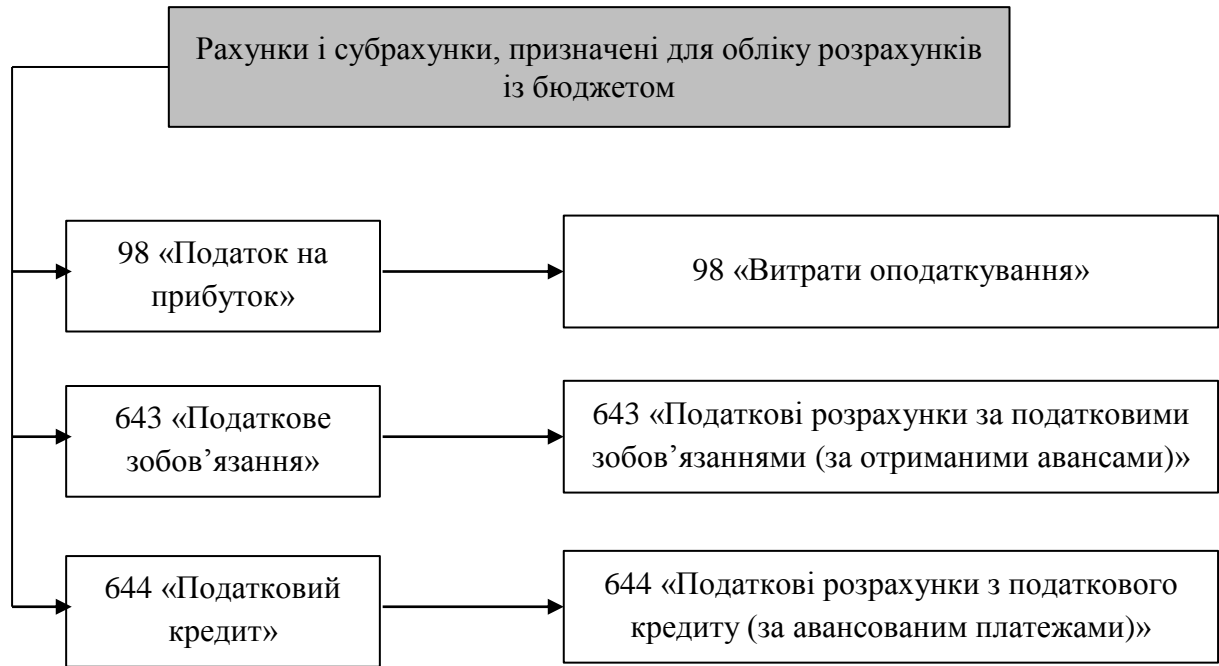
З точки зору розгляду економічної сутності авансових платежів, які здійснюються в процесі постачання також є ряд застережень. В даному випадку, якщо відбувається реалізація продукції з отриманням передоплати, то формується наступна кореспонденція рахунків Дт 311 Кт 681. Сума ПДВ при цьому відображається на транзитному рахунку 643 «Податкове зобов'язання» із кореспонденцією Дт 643 Кт 641. «По факту відвантаження продукції рахунок 643 закривається і складається наступна кореспонденція: Дт 361 Кт 701, Дт 701 Кт 643. За умовами договору факт передоплати і факт постачання може фіксуватися в різні періоди часу. Якщо на момент передоплати потрібно скласти Баланс чи Звіт про фінансові результати, то сума податкового зобов'язання буде відображена в активі балансу, що, по суті, суперечить економічному сенсу цієї складової податку на додану вартість» [61].

Схожа ситуація характерна для обліку у випадку здійснення передоплати за умови наступного придбання матеріалів чи сировини. В даному випадку, закупівля сировини чи матеріалів передбачає внесення передоплати на користь постачальника. При цьому формується наступна кореспонденція рахунків: Дт 371 Кт 311. Одночасно із цим, сума ПДВ відображається на транзитному рахунку 644 «Податковий кредит», а кореспонденція рахунків має вигляд: Дт 641 Кт 644. Факт постачання матеріалів чи сировини дозволяє закрити транзитний рахунок шляхом кореспонденції Дт 20 Кт 631 і Дт 644 Кт 631. Згідно умов договору, передплата і постачання продукції також може відбуватися у різні часові періоди. Зважаючи на це, якщо на момент здійснення передоплати без отримання відповідно оплаченої сировини чи матеріалів, потрібно скласти Баланс чи Звіт про фінансові результати, то розмір податкового кредиту відобразатиметься в пасиві балансу. Така ситуація також суперечить економічному сенсу поданої облікової операції.

Зважаючи на вище викладене відзначимо, що транзитні рахунки 643 і 644 ««Податкове зобов'язання» і «Податковий кредит» відповідно, в межах модельованих ситуацій можуть залишатися не закритими. Прим цьому, метод їх відображення в обліку суперечить економічній сутності процесу оподаткування. Зважаючи на це, в колі бухгалтерів практиків і теоретиків існує думка про доцільність перейменування названих рахунків.

Пропозиції щодо можливого перейменування вказаних рахунків наведено на рис. 3.1.

Працівники бухгалтерської служби підприємства також борються із проблемами удосконалення організації і побудови бухгалтерського обліку щодо здійснення розрахунків із бюджетом. Розроблений в ПАП «Дзвін» наказ про облікову політику містить організаційну і методичну складову. Проте, в цьому наказі відсутній структурний розділ щодо врегулювання процесу оподаткування на підприємстві. В процесі фіскальної перевірки підприємства, представники служби мають здійснити аналіз даного наказу на предмет відповідності чинним нормам і методикам.

Рис. 3.1. Пропозиції, пов'язані зі зміною назви рахунків і їх субрахунків, призначених для розрахунків із бюджетом.

Зі сторони працівників бухгалтерії такий наказ виступає свого роду захистом щодо неоднозначного трактування положень в контексті розрахунків із бюджетом. Тому, розробка спеціального розділу, присвяченого розрахункам із бюджетом в межах наказу про облікову політику є важливим завданням, яке потребує першочергового вирішення. Рекомендації щодо удосконалення наказу про облікову політику ПАП «Дзвін» наведено в табл. 3.1

Звертання до закордонного досвіду свідчить про необхідність використання єдиного рахунку для забезпечення обліку розрахунків з бюджетом. Науковці дискутують щодо цього питання і пропонують велику кількість альтернативних варіантів, зважаючи на те, що чинна методика обліку нарахування і сплати податку не може бути впроваджена в діяльність облікової служби підприємства шляхом відображення, нарахування і здійснення розрахунків з бюджетом на одному рахунку.

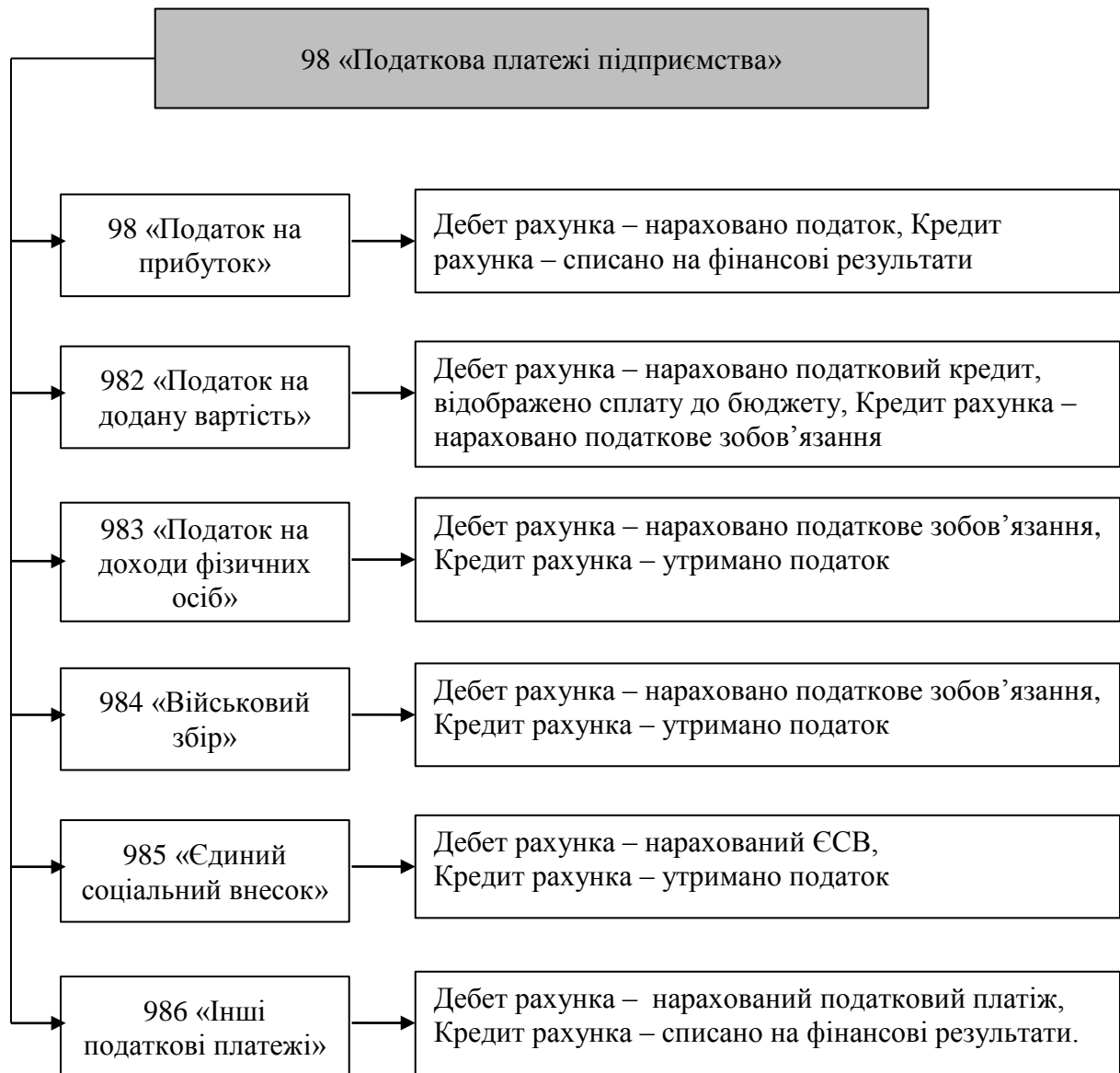
Витяг з Наказу про облікову політику ПАП «Дзвін», удосконаленого з точки зору оптимізації розрахунків із бюджетом

№ п/п	Пункт розділу Наказу	Характеристика
Розділ удосконаленого Наказу про облікову політику з пропонованою назвою «Податковий облік ПАП «Дзвін»		
1	Вибір системи оподаткування ПАП «Дзвін»	Обрано загальну
2	Вибір можливості реєстрації платником ПДВ	Зареєстровано з ____ . __ . ____ року
3	Вибір форми обліку	Обрано автоматизовану систему, ПЗ : 1С: Бухгалтерія 8.2
4	Документальне забезпечення формування доходів	Документи сформовані в ПЗ: 1С: Бухгалтерія 8.2 у вигляді рахунків-фактур, видаткових накладних, ТТН, актів приймання виконаних робіт тощо.
5	Документальне забезпечення формування витрат	Документи, сформовані в ПЗ: 1С: Бухгалтерія 8.2 у вигляді рахунків-фактур, видаткових накладних, ТТН, актів приймання наданих послуг або виконаних робіт тощо.
6	Документальне забезпечення формування податкового зобов'язання з ПДВ	Документи, сформовані в ПЗ: 1С: Бухгалтерія 8.2 у вигляді банківської виписки, видаткових накладних, актів здачі-приймання робіт, або надання послуг чи виконаних робіт тощо.
7	Документальне забезпечення формування податкового кредиту з ПДВ	Документи, сформовані в ПЗ: 1С: Бухгалтерія 8.2 у вигляді банківської виписки, актів здачі-приймання робіт або надання послуг чи виконаних робіт тощо, прибуткових накладних та інших.
8	Розроблений графік документообігу	Розроблено і представлено у вигляді додатку до Наказу
9	Розроблений Бухгалтерський податковий календар	Розроблено і представлено у вигляді додатку до Наказу

Рекомендації щодо узгодження і уніфікації інформації про розрахунки із бюджетом на одному рахунку актуалізує потребу в перегляді порядку обліку господарських процесів і витрат, а також кредиторської заборгованості. Пропоновані рекомендації узагальнено у вигляді рис. 3.2.

Варто зауважити, що складання податкового календаря для бухгалтера є дуже актуальним з точки зору дисципліни і організації робочого часу. Існує доцільність внесення його як одного із додатків до складу Наказу про облікову політику. Це суттєво полегшить роботу бухгалтера і знизить можливість

прострочення платежів чи здійснення інших підготовчих етапів роботи. Наведені пропозиції дозволяють спростити облік розрахунків з бюджетом на підприємстві, а в окремих аспектах вони є корисними інструментами для уникнення помилок при складанні звітності, необхідної не тільки для зовнішнього використання, але й для внутрішніх управлінських потреб.

Рис. 3.2. Рекомендації щодо обліку розрахунків із бюджетом на одному рахунку

«Організація обліку (у тому числі і обліку розрахунків з бюджетом за податками) передбачає вибір форми обліку, що сьогодні пов'язано з вибором комп'ютерного і програмного забезпечення. В умовах застосування digital-

технологій при формуванні і поданні звітності відбувається трансформація системи бухгалтерського обліку та облікових процедур, що призводить до підвищення якості та рівня ефективності процесу управління. Застосування digital-технологій в обліку дає можливість суттєво підвищити якість обробки облікової інформації. Крім того, використання digital-технологій змінює зміст та організацію праці облікового персоналу. Праця обліковців стає більш творчою» [42].

Важливим напрямом оптимізації облікових процесів, пов'язаних із розрахунками з бюджетом є використання digital-технологій заснованих на технології блокчейн. «Блокчейн – це розподілена база даних, яка складається з окремих блоків, з'єднаних у вигляді безперервного ланцюжка, в якій зберігаються всі транзакції які коли-небудь відбувались» [6]. Особливістю даної технології є те, що кожен інформаційний блок має обов'язкову тимчасову мітку із посиланням на попередній блок. Таким чином уся інформація фіксується і тісно пов'язується між собою не дозволяючи змінювати її без залишення відповідного цифрового сліду.

Використання технології блокчейн в обліку розрахунків із бюджетом в діяльності ПАП «Дзвін» направлена на перспективу. Вона може реалізуватися у два способи. Перший – передбачає прийняття відповідних рішень на державному рівні, коли вся система фіскальної політики держави буде функціонувати на засадах блокчейн-технологій. Другий підхід – це впровадження таких технологій на рівні підприємства задля захисту інформації і посилення контролю з її використанням. Другий варіант є значно дорожчим і складнішим, однак якщо держава не проявлятиме достатнього рівня зацікавленості у впровадженні передових систем захисту і циркулювання інформації, підприємствам потрібно буде самостійно переходити на нові схеми роботи, щоб втримати свої конкурентні переваги на ринку.

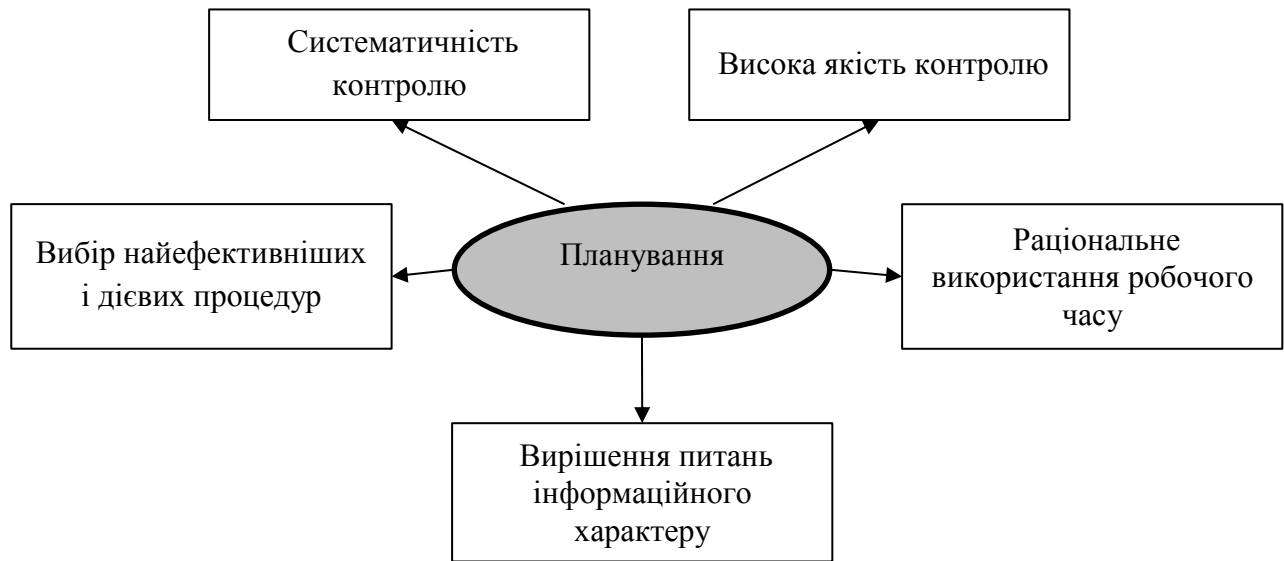
3.2. Регламентация системи контролю розрахунків із бюджетом як фактор удосконалення облікової політики підприємства

Контролююча функція належить до найбільш вагомих і значимих функцій на підприємстві. Її реалізація в значній мірі забезпечується завдяки бухгалтерському обліку, в межах якого здійснюється формування інформаційних потоків, їх узагальнення та акумулювання, застосовуються інструменти перевірки і звірки показників і реального стану об'єкта обліку, відбуваються процеси опрацювання інформації і їх зіставлення із нормативними, базовими чи еталонними показниками задля визначення ступеня ефективності системи обліку.

Для забезпечення функціонування ефективної системи контролю розрахунків із бюджетом важливо забезпечити її чітке регламентування. При цьому варто визначити принципи, умови, завдання, заходи внутрішніх документів тощо. Процес контролю досліджуваних процесів варто здійснювати в окремо в розрізі кожного податку, що підлягає сплаті, дотримуючись при цьому визначеної послідовності з урахуванням особливостей підприємства, системи його обліку у відповідності до чинних правових норм. Головним етапом планування системи контролю з розрахунків із бюджетом є планування (рис. 3.3).

Забезпечення планування системи контролю виступає вихідним етапом. Він дозволяє попередньо визначати головні напрями розвитку, встановлювати критерії і принципи роботи. Завдяки цьому, розбудова системи контролю розрахунків із бюджетом отримує ряд переваг, серед яких вибір найкращих процедур контролю, що забезпечують досягнення його ціле в найбільш оптимальний спосіб; забезпечення систематичності завдяки попередньому узгодженню контролю в просторі і часі, організаційно і ресурсно; оптимальне використання робочого часу завдяки продуманим процедурам, чіткому дотриманню графіків і планів; уникнення інформаційних проблем в процесі здійснення контролю через чітке налаштування інформаційної системи;

забезпечення високої якості контролю завдяки кращій регламентації його здійснення.

Рис. 3.3. Переваги планування контролю розрахунків із бюджетом

Таким чином, чітка регламентація процедури контролю розрахунків з бюджетом є важливим результатом підвищення якості розрахунків, зважаючи на наявність значного обсягу неузгоджених і несистемних дій, яких можна уникнути за рахунок кращої організації означених процесів. Головними завданнями, на які спрямовується внутрішній контроль за розрахунками із бюджетом є наступні види перевірки:

1. чи правильно було визначено об'єкт і базу оподаткування;
2. чи правильно було встановлено ставку оподаткування стосовно його бази;
3. чи правильно було нараховано зобов'язання за розрахунками із бюджетом;
4. чи правильно було нараховано податковий кредит;
5. чи своєчасно і в повній мірі було сплачено за зобов'язаннями;
6. чи правильно було відображено кореспонденцію і схему розрахунків з бюджетом;
7. чи правильно було сформовано систему бухгалтерського обліку за розрахунками із бюджетом;

8. чи правильно відображено розрахунки з бюджетом у фінансовій звітності.

Забезпечення перевірки зазначених процесів дозволяє чітко визначати реальну якість контролю за розрахунками із бюджетом. Наведений перелік в даному випадку виступає свого роду чек-листом, а його використання дозволяє системно і структуровано перевіряти найбільш проблемні аспекти досліджуваного питання.

Ефективне функціонування системи контролю за розрахунками із бюджетом потребує значно складніших механізмів, ніж просто перелік питань щодо правильності його здійснення. В даному випадку необхідно, щоб система контролю була злагодженою, об'єднаною єдиною методикою із чітко визначеними правилами і процедурами. Досягнути такої якості системи контролю можна завдяки інтеграції зазначених умов ще на етапі розробки облікової політики. Головні етапи формування облікової політики за розрахунками із бюджетом наведено на рис. 3.4.

Як бачимо, уся структура містить три основних етапи – організаційно-ідготовчий, методичний, заключний. На першому етапі відбувається визначення концептуальних засад контролю, оцінка стратегії управління підприємством, розбудова облікової політики і її перегляд у відповідності до змін та особливостей. На методичному етапі важливо чітко і правильно здійснити вибір об'єктів облікової політики щодо розрахунків із бюджетом, а також проаналізувати, який із варіантів облікової політики цих процесів є найбільш оптимальний для підприємства. На заключному етапі здійснюється повноцінне документальне оформлення облікової політики, її впровадження і дотримання контролю щодо обліку розрахунків із бюджетом.

Контроль розрахунків із бюджетом в значній мірі залежить від інтересів різних груп користувачів інформації. Зважаючи на це важливо правильно налаштувати інформаційні потоки в межах системи обліку. Виявлений на ПАП «Дзвін» недостатній рівень організації облікового відображення розрахунків із бюджетом обумовлює потребу в здійсненні розрахунків і затвердження ключових методичних розробок стосовно застосування

внутрішніх і державних нормативних актів. Складнощі в розробці облікової політики підприємства при цьому передбачаю висунення особливих вимог щодо кадрового складу облікової служби.

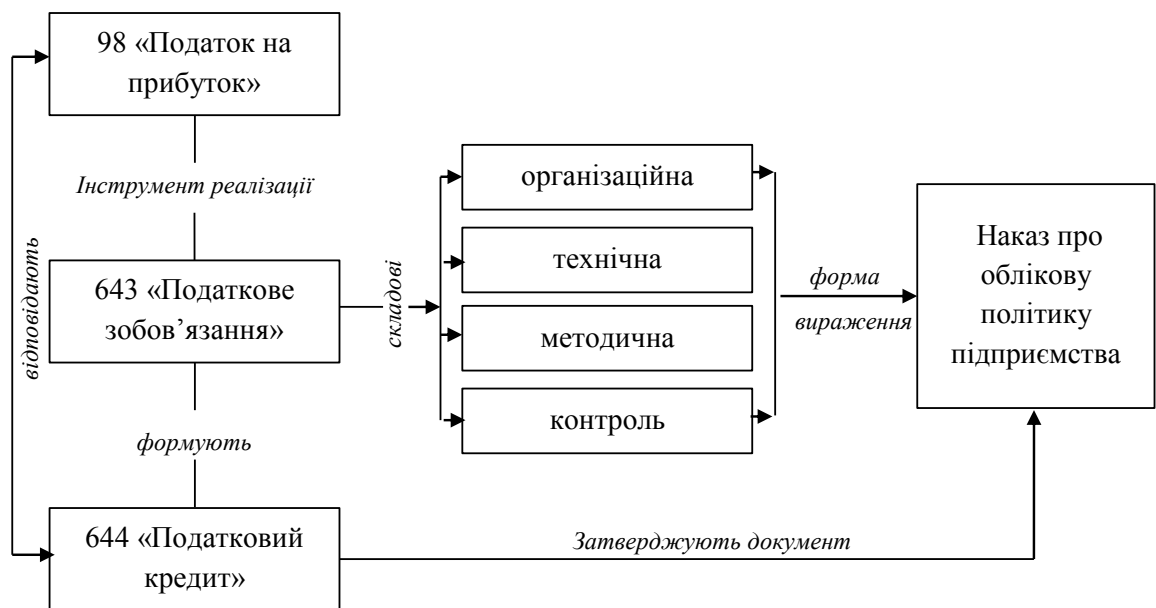

Рис. 3.4. Етапи розробки облікової політики розрахунків з бюджетом на ПАП «Дзвін»

Документальне оформлення облікової політики підприємства відбувається у формі наказу. Після затвердження цього наказу він стає

нормативним актом, який регулює організацію облікового процесу і є обов'язковим для виконання усіма працівниками і службами. Враховуючи те, що такий наказ має комплексний характер, в його основі – окремі розділи і положення.

Звертаючи особливу увагу на процес обліку і контролю розрахунків із бюджетом, важливо правильно розуміти, що завершальним етапом даної проблеми є формування і подання звітності, в межах якої в повній мірі відображається стан системи розрахунків. На рис. 3.5 наведено схему забезпечення такого взаємозв'язку, який в повній мірі характеризує дії і зусилля, які забезпечують формування звітності, використовують відповідні інструменти, проходять через організаційну, технічну, методичну і контрольну складову і виражаються у формі облікової політики підприємства.

Рис. 3.5. Схема забезпечення взаємозв'язку між складовими організації обліку розрахунків з бюджетом та податковою звітністю ПАП «Дзвін»

Налаштування ефективної системи обліку і контролю розрахунків із бюджетом передбачає використання усіх можливостей для забезпечення якості і повноцінності обліку. В таких умовах важливо правильно використовувати можливості науково-технічного середовища, яке сьогодні пропонує велику

кількість інструментів оптимізації будь-яких процесів. Одним із таких інструментів є доповнення можливостей автоматизованої системи обліку.

Основними програмами, які найкраще враховують особливості автоматизації контролю розрахунків із бюджетом є наступні:

- IDEA (Interactive Data Extraction and Analysis);
- ACL (Audit Command Language);
- Audit Expert;
- Альт-Фінанси, Бест-Ф, SuperCalc тощо.

Використання програм такого типу дозволяє в першу чергу мінімізувати вплив людського фактора на процедури контролю. Окрім цього, вони містять потужний аналітичний апарат, який дозволяє краще і більш структуровано обробляти інформацію і забезпечувати управлінський персонал найбільш якісною і достовірною інформацією. Окрім цього, аналітичні інструменти таких програм дозволяють налаштовувати систему контролю таким чином, щоб найбільш критичні чи проблемні аспекти розрахунків із бюджетом контролювалися в першу чергу.

Варто зазначити, що організація контролю за розрахунками із бюджетом в умовах автоматизованого облікового середовища має ряд труднощів, які полягають у необхідності обробки величезного обсягу інформації, використання власної файлової бази і роботі із системою ревізійних операцій і висновків. В таких умовах, автоматизація процесів контролю розрахунків із бюджетом може забезпечуватися тільки у тих ситуаціях, коли самі процеси і процедури контролю і обліку є чітко регламентованими.

Отже, сучасне облікове і технологічне середовище володіє великим потенціалом щодо покращення якості контролю за розрахунками підприємства із бюджетом. Реалізація такого потенціал цілком можлива за умови правильної організації процесів і процедур в межах організації системи контролю і її регламентування. При забезпеченні достатнього рівня регламентування цих процесів виникає можливість ефективно застосовувати інструменти автоматизації контролю на основі контролюючих і аудиторських програм. Ці інструменти. В свою чергу можуть забезпечити вищий рівень самого контролю,

рівня його деталізації і системності, а також можливості забезпечувати керівництво інформацією із вищим рівнем структурованості, аналітичної глибини, візуалізації тощо.

3.3. Напрями оптимізації розрахунків із бюджетом на основі податкового аналізу

Розробка податкової політики підприємства за певними параметрами податкового планування передбачає можливість багаторівневого управління. В рамках управління розрахунками із бюджетом, наприклад, підприємство може розробляти політику управління прямими і непрямими податками. Політика управління прямими податками при цьому може включати окремі напрями щодо управління політикою розрахунків за окремими видами податків.

Основою для оптимізації процесів оподаткування на підприємстві є методика економічного аналізу, яка дозволяє визначати економічний результат, який отримує підприємство за різних режимів оподаткування чи за різних методів оптимізації податків. В сукупності наведені положення формують окремий вид аналізу – податковий аналіз.

«Змістову основу податкового аналізу складають доведення і аргументації справедливості та ефективності систем оподаткування у реалізації інтересів держави, суб'єктів підприємництва та окремих громадян. Паритетність цих інтересів виступає стимулом економічного розвитку країни, соціальної та політичної стабільності, утвердження принципів цивілізованого поступу» [35].

Предметом податкового аналізу підприємств є процеси оцінки обсягу сплачених податків і платежів, оптимальності методики їх нарахування, а також визначення впливу сплачених податків на показники фінансово-економічної ефективності підприємства. Податковий аналіз виконується в декілька етапів, які наведено на рис. 3.6.

Рис. 3.6. Головні етапи здійснення податкового аналізу

Перший етап податкового аналізу передбачає проведення оцінки динамічних показників. Обчислюються базисні і ланцюгові темпи зростання, визначаються фактори, що призвели до чинної ситуації. Другий етап спрямований на оцінку відносної величини податкового навантаження на суб'єкт господарювання. При цьому використовуються розрахункові показники, які вказують на вплив оподаткування на фінансові показники. Третій етап аналізу включає оцінку заборгованості підприємства за податками і зборами в цілому і за структурою. При цьому визначається наступне: за яким видом податку зафіксовано найбільшу заборгованість, в який рік підприємство не змогло сплатити усі податки, які з податків сплачуються із найбільшими складностями, які фактори призводять до затримок з нарахуванням і сплатою

податків, які причини порушення фінансової дисципліни по розрахунках із бюджетом. Четвертий етап присвячений визначенню розміру упущеної вигоди від втрати можливості оптимізувати податки і платежі за рахунок пільгових режимів, покращення структури податків чи їх оптимізації. При цьому до уваги беруться тільки легальні способи оптимізації податкового навантаження.

«Процес податкового аналізу базується на податковому законодавстві, що тягне за собою використання нових, властивих податковій сфері, синтетичних і аналітичних показників. Вивчення і вимірювання впливу факторів на величину досліджуваних показників у податковому аналізі здійснюється за допомогою детермінованого факторного аналізу як одноступінчастого, так і багаступінчастого, динамічного і статичного типу» [35].

Визначення прямих зв'язків у податковому аналізі дозволяють чітко встановлювати вплив факторів на розмір тієї чи іншої величини. В багатьох випадках прямі зв'язки утворюють ланцюг взаємозалежностей. При неможливості встановити прямий зв'язок, використовується стохастичний підхід, в основі якого виявленні непрямих зв'язків. В будь-якому випадку, завдання факторного аналізу полягає у встановленні факторів, які визначають зміну результативного показника. Такий аналіз проводить ся у два етапи. На першому визначаються чинники, які впливають на розмір податкового платежу, тоді, як на другому вивчається детальна проблема, яка дозволяє суттєво покращити попередній результат.

Податковий аналіз заснований на використанні двох джерел інформації, що характеризуються самостійністю – бухгалтерські дані, сформовані за правилами бухгалтерського і дані податкового обліку. Різниця між розміром облікованого прибутку, який фіксується відповідно до показників бухгалтерського обліку і того, що визначається в межах податкового законодавства виступає підставою для наявності в системі обліку відстрочених податкових зобов'язань. «Відповідно до Податкового Кодексу України, основними різницями, що тимчасово виникають у звітному періоді, є: різниці при нарахуванні амортизації необоротних активів, різниці при формуванні

резервів (забезпечень), різниці при здійсненні фінансових операцій, інші різниці» [9, ст. 138, 139, 140].

Таким чином, для здійснення податкової політики суб'єктом господарювання, йому необхідно проводити аналіз податкової інформаційної бази. При цьому, визначаються два основні напрями такої роботи – аналіз попередніх періодів і прогноз майбутніх періодів. Значна увага при цьому приділяється факторному аналізу, що розглядає аналіз податкових платежів, їх структури і динаміки, аналізу податкового навантаження і заборгованості за розрахунками із бюджетом. Зазначені складові можуть бути розглянуті більш детально.

I. Факторний аналіз розрахунків із бюджетом передбачає виділення внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть забезпечити оптимізацію оподаткування на підприємстві. Основою для такого аналізу є економічний аналіз, заснований на загальному підході щодо забезпечення ефективного управління об'єктом дослідження. При цьому використовується система показників і чинників основної діяльності, здійснюється вибір індикаторів та оцінки діяльності залежно від особливостей господарювання і умов, які склалися. При цьому встановлюється факт залежності результативного показника, переважно значення фінансового результату, від інших параметрів економічної і господарської діяльності. Визначені взаємозалежності і кореляції служать основою для прогнозування розміру результативного показника у майбутньому.

Податковий аналіз заснований на податковому законодавстві і використовує аналітичні і синтетичні показники, притаманні податковій сфері. Наявність прямих зв'язків у даній сфері дозволяє отримувати точні оцінки факторного впливу у динаміці. Факторний аналіз в межах окресленого кола завдань варто застосовувати у два етапи, де перший пов'язаний із факторами, які впливають на розмір платежу до бюджету, а другий – із впливом значних факторів, які зменшують або збільшують розмір цього платежу.

Так, наприклад, «у частині податку на прибуток на першому етапі необхідно проводити факторний аналіз за такими складовими, як зміна ставки

податку на прибуток, зміна суми доходів, витрат і суми амортизаційних відрахувань. У результаті такого аналізу виявляють ряд факторів, які найбільше впливають на зміну податкових платежів підприємства. Як наслідок, виявляються ряд податкових платежів, що підлягають першочерговій оптимізації, а також групи факторів за цими платежами, які мають найбільш значущий вплив на податкове навантаження підприємства» [15, ст. 18] .

Результатом факторного податкового аналізу є сукупність інформації про вплив податкового навантаження на параметри їх доходів. Він спрямований на визначення ефективності податкової системи, ставки податків, засобів і прийомів щодо нарахування, сплати і контролю з розрахунками із бюджетом.

II. Аналіз динаміки і структури розрахунків із бюджетом.

Такий вид аналізу проводиться над усіма видами сплачуваних податків, що включають:

- податок на додану вартість, розміри митних зборів і акцизу;
- податки і збори, що входять до складу витрат виробництва, наприклад, користування надрами, плата за землю, спецвикористання води чи інших природних ресурсів;
- податкові платежі, що вираховуються із фінансового результату;
- прибутковий податок;
- загальний розмір податкових платежів підприємства.

Проведення такого аналізу дозволяє визначати, які платежі мають найбільшу питому вагу у структурі розрахунків із бюджетом. Він сприяє визначенню тенденцій щодо зміни розміру і структури платежів за їхніми видами і встановити потребу у перерозподіленні податків і платежів за групами.

III. Аналіз податкового навантаження підприємства. Податкове навантаження є не стільки кількісним, скільки якісним параметром системи оподаткування. Від цього показника залежи тать інтереси і поведінка суб'єкта господарювання. На мікрорівні податкове навантаження представляє собою частину сукупного доходу, який він сплачує до бюджету. При цьому враховуються усі види доходів, включаючи надходження від реалізації

продукції і позареалізаційні доходи. Основні фактори, які можуть впливати на податкове навантаження підприємства виступають, при цьому, чинниками, які можуть коригувати податкове навантаження. До них відносять:

- умови договорів і облікової політики підприємства;
- наявність пільг чи звільнення від певних платежів;
- стратегія розвитку бюджетної, інвестиційної та облікової політики країни, що впливає на розмірі і характер податків;
- можливість отримання податкового кредиту, податкових канікул чи інших пільгових умов оподаткування;
- можливість розташування господарських структур у зонах із особливими режимами оподаткування.

Таким чином, різні умови оподаткування можуть бути виражені через різний розмір оподаткування. Завданням підприємства в даному випадку є визначення найбільш оптимальних режимів оподаткування. В межах цієї групи визначаються показники загального податкового навантаження, навантаження на виручку, на розмір прибутку, на розмір витрат чи інші бази порівняння. При цьому сам розмір податків, як бази порівняння також може коригуватися – включати всі податки і платежі або окремі їхні види. В залежності від використання показників для аналізу податкового навантаження значення і сутність індикаторів відрізнятиметься.

«Наведені коефіцієнти всебічно характеризують податкову ефективність податкової політики підприємства. Однак через особливості вітчизняних умов господарювання неможливо навести рекомендовані значення всіх коефіцієнтів, оскільки в кожного підприємства ціна отриманої виручки буде залежати від показників, які визначають базу оподаткування за тими податками, які сплачуються конкретним підприємством» [25, ст. 49].

IV. Аналіз заборгованості підприємства за розрахунками із бюджетом. Напрями, за якими варто проводити такий аналіз включають наступне:

- визначення динаміки і структури заборгованості;
- визначення відношення сум боргу до суми податків, що сплачуються;
- визначення факторних залежностей виникнення заборгованості.

Визначені в результаті такого аналізу показники дозволяють встановлювати «проблемні» податки і платежі, по яких існує постійна затримка зі сплатами, що потребує зміни певних організаційних або методичних засад обліку. Окрім цього, такий аналіз дозволяє встановлювати періоди затримки із податками. Що може бути пов'язано із нестачею оборотних коштів або іншими проблемами фінансового чи господарського характеру. Отримані висновки дозволяють оптимізувати розрахунки із бюджетом і вдосконалювати систему бухгалтерського обліку.

Узагальнюючи, визначимо, що проведення аналітичних дій, спрямованих на розрахунки із бюджетом володіє достатнім потенціалом для оптимізації процесів обліку і має вплив на процеси формування фінансових результатів. Здійснення такого аналізу дає можливість розглянути сукупність податки і зборів через призму можливості їх оптимізації, удосконалення процесу обліку та звітності, їх впливу на фінансовий результат і особливості господарської діяльності тощо.

Висновки до розділу 3

Опрацювання і узагальнення матеріалів третього розділу дозволило сформулювати наступні висновки щодо напрямів удосконалення обліку, контролю і аналізу розрахунків із бюджетом:

1. Визначено, що розрахунки із бюджетом, які є обов'язковим елементом господарського процесу мають вплив на фінансовий результат діяльності підприємств. Вони зменшують розмір економічної винагороди підприємства. Значні особливості розрахунків з бюджетом також містяться у невідповідності строків оплати і поставки продукції. Відповідно до цього, в одних умовах виникає податковий кредит, а в інших фінансове зобов'язання. В межах роботи встановлено, що такі види розрахунків і їх відображення на бухгалтерських рахунках не зовсім відповідають економічній сутності понять кредит і зобов'язання. Тому, запропоновано змінити назви цих рахунків.

2. Визначено, що Наказ про облікову політику є важливим елементом системи інформаційно-аналітичного супроводу діяльності підприємства.

Відповідно до цього визначено, що регламентація розрахунків із бюджетом також повинна бути відображена в цьому наказі в межах окремого розділу. Це дозволить чітко встановити і узгодити між собою положення бухгалтерського і податкового обліку, врегулювати питання відповідальності і обов'язків за порушення у сфері розрахунків із бюджетом.

3. Також запропоновано застосовувати для розрахунків із бюджетом єдиний бухгалтерський рахунок, що дозволить спростити ведення обліку, а також покращить аналітичні можливості обліку щодо розрахунків із бюджетом. Наголошено на інноваційному потенціалі досягнень цифрової економіки з точки зору захисту інформації та управління нею.

4. Визначено, що контролююча функція в розрахунках із бюджетом відіграє важливу роль. Оскільки дозволяє уникати частих порушень термінів і методики розрахунку податків. Вона також володіє великим потенціалом щодо підвищення рівня організованості і стратегічно спрямованості діяльності підприємства. Для цього внесено ряд пропозицій щодо оптимізації і кращого регламентування системи контролю за розрахунками із бюджетом. Головні рекомендації спрямовані на доповнення положень Наказу про облікову політику і використання чіткого інструментарію для визначення порушень при сплаті податків завчасно.

5. Встановлено, що окремим напрямом оптимізації розрахунків із бюджетом є використання податкового аналізу. Його основне призначення – це оцінка обсягу сплачених податків і платежів, оптимальності методики їх нарахування, а також визначення впливу сплачених податків на показники фінансово-економічної ефективності підприємства. в роботі наведено і описано методичний апарат податкового аналізу, що містить інструменти факторного, структурного аналізу, аналізу динаміки показників тощо. Завдяки використанню цих інструментів виникає можливість оптимізації процедур обліку розрахунків із бюджетом, покращення платіжної дисципліни і удосконалення самого процесу обліку завдяки виявленню проблемних аспектів і неузгодженостей.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

На основі опрацювання теоретичного і практичного матеріалу щодо організації обліку, контролю та аналізу розрахунків із бюджетом, нами сформовано наступні висновки:

1. розрахунки із бюджетом становлять важливу складову системи бухгалтерського обліку, яка має суспільне значення, оскільки дозволяє забезпечувати державний апарат необхідними ресурсами для функціонування нашої держави. Головними елементами в розрахунках підприємства із бюджетом є податки і платежі. В залежності від різних факторів ці податки поділяються на прямі і непрямі, платежі у вигляді внесків та інші.

2. Поряд із обліком розрахунків із бюджетом важливою складовою системи управління розрахунками є використання інструментів контролю, який дозволяє відстежувати виконання програм і планів діяльності, налаштовувати чітко виконання процедур і дій щодо здійснення обліку і формування звітності за платежами. Важливою особливістю такого контролю є його інтеграція в систему обліку та управління. Це дозволяє його вплинути на процеси виконання завдань о їх завершення, що суттєво зменшує можливість допущення помилок чи порушень із розрахунками з бюджетом.

3. Важливими складовими системи обліку, контролю та аналізу розрахунків із бюджетом є їх узгодження із чинними нормативно-правовими положеннями. Ці положення регламентують не тільки дії прямо пов'язані із розрахунками з бюджетом, але й процеси, які допомагають їх забезпечувати і проявляються в таких аспектах як: безготівкові розрахунки, коректне відображення операцій на рахунках і в облікових регістрах, подання звітності і т.д. Важливим елементом контролю розрахунків із бюджетом є фіксування його ключових положень в Наказі про облікову політику.

4. Об'єктом дослідження є ПАП «Дзвін», сільськогосподарське підприємство, що здійснює спеціалізовану діяльність в галузі, демонструє хороший рівень майнового забезпечення, фінансових показників та фінансових результатів. Облікова діяльність на підприємстві організована відповідно до чинного законодавства і Наказу про облікову політику. Вона чітко регламентує

процедури обліку і контролю розрахунків із бюджетом, визначає відповідальних осіб, містить схему документообігу і заходів із управління кризовими процесами при виникненні помилок, несвоєчасної сплати податків тощо.

5. Основними елементами системи розрахунків із бюджетом є первинні документи і вся система первинного документообігу. Вона дозволяє фіксувати усі господарські події, які відбуваються на підприємстві. Це створює основу для ефективного бухгалтерського обліку, і дозволяє відстежувати усі процеси. На основі первинних документів формуються фінансові і податкові звіти, в межах яких визначаються параметри розрахунків із бюджетом в якості податкового кредиту чи виконання податкового зобов'язання. Головними видами розрахунків із бюджетом для досліджуваного підприємства є податки, зокрема єдиний податок, податок на додану вартість і нарахування, пов'язані із виплатою заробітної плати.

6. Організація обліку розрахунків із бюджетом потребує додаткових інструментів для забезпечення її ефективності і реалізації аналітичних можливостей щодо її удосконалення. Відповідно до цього, система контролю розрахунків дозволяє відстежувати операції із нарахування податків, звітування про них чи відповідної сплати. Вона також сприяє кращій організації цих процесів, зважаючи на побоювання щодо штрафів і санкцій за неправильне чи несвоєчасне виконання необхідних процедур. Аналіз розрахунків із бюджетом виступає джерелом пошуку резервів для покращення його стану. При цьому береться до уваги рівень податкового навантаження, наявність порушень щодо розрахунків чи проблем із оплатою. На основі узагальнення отриманої інформації розробляються відповідні рекомендації, впровадження яких дозволяє підприємствам досягати вищого рівня ефективності у розрахунках із бюджетом.

6. Зважаючи на те, що розрахунки із бюджетом виступають елементами, які зменшують фінансову винагороду підприємства за успішну господарську діяльність, облікові та аналітичні інструменти в контексті дослідження спрямовуються на пошук можливостей оптимізації розрахунків чи системи їх

обліку. Головні резерви в межах таких процесів містяться в узгодженні процесів оподаткування операцій, пов'язаних із передплатою чи післяплатою платежів та зобов'язань по розрахунках із бюджетом. Встановлено, що такі види розрахунків і їх відображення на бухгалтерських рахунках не зовсім відповідають економічній сутності понять кредит і зобов'язання, що передбачає можливість їх перейменування.

7. Наголошено на тому, що Наказ про облікову політику встановлює ключові принципи здійснення на підприємстві не тільки операцій із загальним обліком, але й операцій із розрахунками з бюджетом. Для його раціонального використання необхідно досягнути високого рівня регламентації усіх положень та інструкцій з оподаткування. Для цього необхідно прописати в наказі норми і методи обліку, послідовність здійснення операцій і т.д. однією із пропозицій за результатами роботи є також використання єдиного бухгалтерського рахунку для ведення обліку розрахунків із бюджетом. Це дозволить спростити облік і документообіг, а також підвищить можливості аналітичного супроводу зазначених процесів.

8. Важливі напрями щодо контролю і аналізу розрахунків із бюджетом містять значні резерви щодо досягнення нижчого рівня податкового навантаження, підвищення рівня податкової дисципліни і коректності здійснення податкових нарахувань. Для забезпечення вищого рівня оптимізації таких розрахунків в роботі запропоновано здійснювати більш повне і чітке регламентування внутрішнього контролю за розрахунками. Використання аналітичних можливостей щодо оптимізації розрахунків із бюджетом володіє значним потенціалом з точки зору пошуку можливостей зниження податкового навантаження і кращого використання наявних пільгових умов щодо оподаткування. Окрім цього такі інструменти сприяють виявленню проблемних аспектів звітування та обліку за розрахунками і їх усуненню з допомогою методів сучасного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. UR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n5121> (дата звернення: 11.04.2020).
2. Кодекс законів про працю України, затв. Законом N 322-VIII від 10.12.71 р. (зі змінами та доповненнями).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 12.04.2020).
4. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.93 р. № 3125 - XII (зі змінами та доповненнями).
5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями).
6. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000р. №1533-III (зі змінами та доповненнями).
7. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» від 18.01.2001р. за №2240-III (зі змінами та доповненнями).
8. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003р. №1058-IV (зі змінами та доповненнями).
9. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23.09.99р. №1105-XIV (зі змінами та доповненнями).
10. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.92 р. № 2694 – XII (зі змінами та доповненнями).
11. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22.05.2003 р. № 889 (зі змінами та доповненнями).
12. Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.91 р. № 1252-XII (зі змінами та доповненнями).

13. Закону України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» від 21.12.2000 року № 2181-III (зі змінами та доповненнями).

14. Звітність підприємств. Навчальний посібник/ За ред. професора Вериги Ю. А. - Київ: Центр навчальної літератури, 2005. - 656 с.

15. ЗУ «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. N 1576-XII (зі змінами та доповненнями).

16. ЗУ «Про Державний бюджет України на 2007 рік» від 19.12.2006 № 489-V (зі змінами та доповненнями).

17. ЗУ «Про державну статистику» від 17.09.1992 N 2614-XII (зі змінами та доповненнями).

18. ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р., N334/94-ВР (зі змінами та доповненнями).

19. ЗУ «Про податок на додану вартість» від 03.04.1997 № 168/97-ВР (зі змінами та доповненнями).

20. Інструкція зі статистики чисельності працівників, зайнятих у народному господарстві України, затв. наказом Мінстату України від 07.07.95 № 171, зареєстрованою в Мінюсті України 07.08.95 за № 287/823 (зі змінами та доповненнями).

21. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. №291 (зі змінами та доповненнями).

22. Перелік типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів, затв. Наказом Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України від 20.07.1998 р. N 41 (зі змінами та доповненнями).

23. План рахунків бухгалтерського обліку активів, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджений наказом

Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 (зі змінами та доповненнями).

24. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом МФУ від 30.11.1999 р. №291. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/>.

25. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку (П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 25.02.1999 р. №39 (зі змінами та доповненнями).

26. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання»: наказ МФУ від 31.01.2000 №20, із змінами і доповн. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00> (дата звернення: 12.04.2020).

27. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. №353 (зі змінами та доповненнями).

28. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. N 87 (зі змінами та доповненнями).

29. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. №87 (зі змінами та доповненнями).

30. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. №87 (зі змінами та доповненнями).

31. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. №137 (зі змінами та доповненнями).

32. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженні наказом Міністерства фінансів України від 24.05.95 р. №88 (зі змінами та доповненнями).

33. Положення Рівненської міської ради «Про комунальний податок» затв. рішенням Рівненської міської ради № 235 від 12.11.1997 р. (зі змінами та доповненнями).

34. Порядок подання фінансової звітності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.02.2000 р. № 419 (зі змінами та доповненнями).

35. Белова І.М., Завитій О.П, Семенишена Н.В. Генезис холдингів та агрохолдингів в Україні як інституційних одиниць. Подільський вісник : сільське господарство, техніка, економіка. 2019. Вип. 30. 84-93 с.

36. Бруханський Р. Ф. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. (для студ. спец. 071 Облік і оподаткування). Тернопіль : Осадца Ю.В., 2022. 208 с.

37. Бруханський Р.Ф., Пуцентейло П. Р. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційних робіт ОС «магістр» із спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітньо-професійна програма «Бізнес-аналітика та управління інноваційними системами». Тернопіль : ФОП Осадца Ю.В., 2022. 28 с

38. Бухгалтерська звітність на підприємствах недержавної форми власності : конспект лекцій для студентів V курсу денної та VI курсу заочної форм навчання спеціальності 7.050.106 «Облік і аудит» / Упор. С.О. Левицька - Рівне: УДУВГП, 2018 - 53 с.

39. Бухгалтерський облік в Україні: навч. Посібник /За ред. Хомяка Р.Л. вид. 3-е - Львів: «Інтелект-Захід», 2004. - 912 с.

40. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навчально – практичний посібник / під ред. С.Ф. Голова - Дніпропетровськ, ТОВ «Баланс-Клуб», 2001.- 832 с.

41. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. / За ред проф. Ф.Ф. Бутинця – 5-е вид., доп. І перероб. - Житомир: ПП «Рута», 2003. - 726 с.

42. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: Навчальний посібник для студентів вищій навчальних закладів / За ред. к.е.н., проф. М.Д.Корінька. – Фастів: «Поліфаст», 2006. – 440 с.

43. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підручник. 3-є вид. / За ред. М. П. Гандзюка. - К.: Каравела, 2006. - 392 с.
44. Гогіташвілі Г.Г. Системи управління охороною праці. - Львів: Афіша, 2002. - 486 с.
45. Гончарук Я.А., Рудницький В.С. Аудит: Вид. 2-е, перероблене та доповнене. - Львів: Оріяна-Нова, 2004. - 292 с.
46. Гуцаленко Л.В., Вишнеvsька І.А. Аудит розрахунків з бюджетом за податками й обов'язковими платежами. Облік, аналіз, аудит. 2012. С. 357-362.
47. Данілов О. Д., Фліссак Н. П., Податкова система та шляхи її реформування: навч. пос.- К.: Парламентське видавництво, 2001.- 216 с.
48. Декрет КМУ «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 року №56-93 (зі змінами та доповненнями).
49. Декрету Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 року «Про стягнення не внесених у строк податків і неподаткових платежів» (зі змінами та доповненнями).
50. Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин «Гігієнічні вимоги до організації роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», затв. постановою Головного державного санітарного лікаря України від 10.12.1998 р. № 7 (зі змінами та доповненнями).
51. Дзюба О.М. Інформаційне забезпечення організації обліку розрахунків із бюджетом за акцизним податком. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. Вип. 39. С. 87-93.
52. Довідник № 19 пільг, наданих чинним законодавством юридичним особам зі сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів станом на 01.10.2001 р., зазначений у листі ДПАУ від 22.10.2001 р. (зі змінами та доповненнями).
53. Дорош Н.І., Аудит: методологія і організація. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2001.-402 с.

54. Драчук В.Ю. Розрахункові операції за податковими платежами як об'єкт обліку та аудиту. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2016. Вип. 3. С. 185-188.

55. Драчук В.Ю. Теоретичні аспекти формування облікової політики щодо розрахункових операцій з бюджетом за податковими платежами. Облік і фінанси. 2016. № 1. С. 22-26.

56. Дубій О. 12 уроків з 1С: Бухгалтерії - Львів: БАК, 2001.- 216 с.

57. Економічна енциклопедія. За редакцією Гаврилишина Б. Д., Мочерного С. В. – К.: Академія, 2000. – Т.1.

58. Завитій О., Роздимаха С. Напрями впровадження фінансової звітності за міжнародними стандартами. Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації. 2020. Випуск 2. с.33-41

59. Завитій О.П. Організація стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства. Обліково-аналітичне і організаційно-правове забезпечення діяльності підприємства в умовах інституційних трансформацій: монографія / Р.Ф. Бруханський, П.Р. Пуцентейло [та ін.] Тернопіль: Вектор, 2017. 388 с

60. Завитій О.П. Оцінка економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : міжнар. зб. наук. праць. 2017. Вип. 1. 93-97с.

61. Завитій О.П. Принципи діагностики фінансово-господарської діяльності підприємств. Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль, 25 травня 2021р. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2021. 120с.

62. Завитій О.П. Стратегічне управління розвитком економічних систем на регіональному рівні Фінансово-економічний розвиток України в умовах трансформаційних перетворень: матеріали VII всеукр. наук.-практ. конф. 26 квітн. 2018 р. (ЛТЕУ, м. Львів). Тернопіль : Крок, 2018. 167 с. С. 116-118.

63. Завитій О.П. Суть контролю в системі управління, його роль та місце у забезпеченні економічної безпеки. Вектори розвитку науки і бізнесу в

глобальному середовищі: тренди та перспективи: матеріали Національної науково-практичної конференції [Тернопіль, 7 листопада 2019 р.]. / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Н. П. Чорна [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 18-21 с.

64. Завитій О.П., Дідоренко Т.В. Логістичні витрати виробничих підприємств як об'єкти обліку та контролю. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2019. №3-4. 49–73 с.

65. Завитій О. Роль фінансової діагностики в діяльності підприємства. Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації. 2021. Випуск 1-2. с.33-41

66. Завитій Ольга. Теоретико-організаційні основи проведення енергетичного аудиту в Україні. Інститут бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в умовах глобалізації. 2020. Випуск 3-4. 21-27 с.

67. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – К.: Знання, 2000.

68. Звіт Державної фіскальної служби України за 2021 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf>.

69. Інформаційні системи і технології в обліку: Навч. посібник / Шквір В.Д., Загородній А.Г., Височан О.С. - Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2003. - 268 с.

70. Інформаційні системи бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит». /Ф.Ф. Бутинця. С.В. Івахненко, Т.Б. Давидюк, Т.В. Шахрайчук. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. - 2-е вид., перероб. і доп. - Житомир: ПП «Рута», 2002.-с.544.

71. Калабухова С.В. Аналіз податкової ефективності суб'єкта господарювання. Економічний аналіз. 2018. Том 28. № 4. С. 193–199

72. Кушніренко О. Організаційно-методичне забезпечення внутрішнього контролю оподаткування сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» Випуск 15. – 2015. – Херсон. Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_15/2/41.pdf

73. Лубенченко О. Теоретично-методичні аспекти аналізу і аудиту розрахунків по податках і обов'язкових платежах до бюджету. Особливості обліку податку на прибуток. Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія «Економіка і управління». 2015. Вип. 33. С. 254-261.

74. Мельник О.В. Податковий аналіз як інструмент податкового менеджменту сільськогосподарського підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. Економіка та управління національним господарством. 2016. Вип. 14. С. 207–210.

75. Міжнародні стандарти аудиту. Кодекс етики Міжнародної федерації бухгалтерів. ICAR. Москва.-2000.-с.699.

76. Москальова В.М. Основи охорони праці: Підручник. - Рівне: НУВГП, 2006. - 666 с.

77. Мурашко О., Податковий облік і його узгодженість з фінансовим обліком // Бухгалтерський облік і аудит, 2003.- 231 с.

78. Організація бухгалтерського обліку. Навчальний посібник для студентів вузів спеціальності «Облік і аудит» Ф.Ф. Бутинець, О.В. Олійник, М.М. Шигун, С.М. Шулепова; 2-е вид., доп. і перероб.-Житомир: ЖІТІ, 2001. - 576 с.

79. Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Бобрівець С.В. Податковий облік: навчальний пос.- Тернопіль: Карт-бланш, 2002.- 260с.

80. Пушкар М.С. Фінансовий облік: підручник.- Тернопіль: Карт-бланш, 2002. - 628 с.

81. Сава А., Палюх М, Завитій О., Семенишена Н. Теоретичні засади бухгалтерського обліку в системі управління. Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації, 2017, Випуск 1-2. 21-27 с.

82. Скорнякова Ю.Б. Удосконалення системи податкового обліку та внутрішнього контролю розрахунків з бюджетом за податком на додану вартість. Наука й економіка. 2013. Вип. 3. С. 64-72.

83. Терещенко Л.О., Матвієнко-Зубенко І.І. Інформаційні системи і технології в обліку: Навчальний посібник. - К.: КНЕУ, 2004. - 187 с.

84. Уллубієва К.К. Аспекти організації бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ. Економіка промисловості. 2010. № 4. С. 191-194.

85. Шерепа К.М. Організація обліку розрахунків за податком на прибуток в умовах чинності податкового кодексу України. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. Вип. 42. С. 246-251.

86. Шквір В. В., Завгородний В.П. Інформаційні системи і технології в обліку: навч. пос. - Львів: Вид-во Національний Університет Львівська політехніка, 2003.- 268 с.

87. Шок К. Гроші як предмет соціально-філософського дискурсу. Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації : щоріч. наук. пр. / відп. за вип. Т. В. Гончарук. - Тернопіль : ТНЕУ, 2018. - С. 49-50.

88. Шок К. Бюджетування, як інструмент оперативного контролінг. Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи : матеріали Національної науково-практичної конференції [Тернопіль, 7 листопада 2019 р.]. / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Н. П. Чорна [та ін.]. - Тернопіль : ТНЕУ, 2019. - С. 452-454.

89. Шок К. Як майнінг криптовалюти може вплинути на майбутнє “зеленої енергетики”. Розвиток освіти, науки, бізнесу, суспільства та довкілля в умовах глобальних викликів: матеріали V Національної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених [Тернопіль, 12 жовтня 2021 р.]. Тернопіль: Вектор, 2021. С.18.

90. Pukas, V. Smal, I. Voytyuk, I. Sysoieva, I. Belova and O. Zavytii, «Software Solution for Energy Smart Analyzer with IoT Module,» 2022 12th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), 2022, pp. 419-422, doi: 10.1109/ACIT54803.2022.9913176.

91. Belova I. M., Zavytii O. P. Directions of digital transformation of territorial management systems in Ukraine. Fundamental and applied research in the modern world. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. BoScience Publisher. Boston, USA. 2021. Pp.51-61